№ 56 ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏԻ 27

1905

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏԻ 27 № 56

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

Նախշուն և Եղիսաբէթ Դաւթեանները, Մարիամ և Աւետիս Սիմոնեանցները ցաւօք սրտի յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին, որ ամսի 9-ին Բագուի աւրինալի դէպքերին զոհ գնաց առաջնի միակ որդի, երկրորդի անմոռանալի ամուսին, երրորդի փեսայ և չորրորդի քենակալ

ԱԲԳԱՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ԴԱՒԹԵԱՆՑԸ

և խնդրում են շնորհ բերել հոգեհանգստեանը, որ կատարվելու է այսօր, կիրակի, մարտի 27-ին, Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցում: Հոգեհանգիստը կը սկսվի ժամը 12-ին ս. պատարագից յետոյ: 1—1

Յարութիւն և Շիմշատ Թումանեանցները՝ վշտահար յայտնում են իրանց բարեկամներին, ազգականներին և ծանօթներին, որ ապրիլի 2-ին, Շուշի քաղաքում Ղազանչեցոց եկեղեցում, ս. պատարագից յետոյ կը կատարվի հոգեհանգիստ, Բագուի սրտաճմլիկ աղէտներին զոհ գնացած որդոց՝ ԱՐՇԱԿ և ԼԵՒՈՆ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆՑՆԵՐԻ յիշատակին: 1—1

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պետական և տեղական շահերի լծորդութիւն.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Զար սերմը գործում է. Ժամանակի պահանջը. Դատաստանական դահլիճից. Հոգևոր համերգ. Նամակ Բաթումից. Նամակ Աննենֆելդից. Նամակներ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պատերազմի շուրջը. Նամակ Պարսկաստանից—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԵՒ ՏԵՂԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԻ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

—

Մենք շատ ենք խօսել տեղական ինքնավարութեան այն ձևի մասին, որ յայտնի է զեմստվօ անունով: Մենք ապացուցել ենք նրա անհրաժեշտութիւնը մեր երկրի կանոնաւոր զարգացման համար:

Այժմ, երբ քննվում են պետական կարգի և տեղական կազմակերպութիւնների խնդիրները, ասպարէզ է եկել Անդրկովկասի վերաբերութեամբ մի նոր հարց, այն է՝ տեղական ինքնավարութեան մի այնպիսի ձևի մասին, որ պէտք է միացնէ մեր երկրի կարիքների քննութիւնը մի ընդհանուր հաստատութեան մէջ և այդպիսով ստեղծէ տեղական ինքնավարութեան մի մարմին՝ անդրկովկասեան համապատասխան փոխարքայութեան իրաւասութեան յանձնված շրջանին:

Այդպիսի ինքնավարութեան մասին խօսեցին մայրաքաղաքի թերթերը: Նրա մասին մի որոշում կայացրեց կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութիւնը իր մարտի 22-ի նիստում և երևացին ակնարկներ տեղական մամուլի մէջ: Գիւղատնտեսական ընկերութիւնը համարելով յարուցած խնդիրը դեռ ևս լաւ չը մշակված, ցանկութիւն յայտնեց, որ ընկերութեան խորհուրդը ենթարկէ նրան լուրջ ուսումնասիրութեան և յետոյ միայն ներկայացնէ ընդհանուր ժողովի քննութեան:

Տեղական ինքնավարութեան ձևերը և իրաւասութեան սահմանները զանազան կերպ կարող են լինել, նայած թէ մինչև ո՞ր աստիճան ուշադրութեան են առնված մի կողմից երկրի տեղական առանձնայատկութիւնները, իսկ միւս կողմից, որքան ընդարձակ և լայն է ծրագրված քաղաքացու ինքնուրոյնութեան ծաւալը:

Մեր երկրի մէջ, ուր, բացի բազմատեսակ բնութիւնից, բազմատեսակ են և մարդկանց ցեղական ծագումը, լեզուն, կրօնները և մի քանի պատմական—իրաւական աւանդութիւնները, տեղական ինքնավարութեան ծրագիրներ կազմողների առաջ երևան են գալիս մի շարք ծանրակշիռ հարցեր, որոնց լուծումը պահանջում է լուրջ և պատասխանատու աշխատանք:

Այն դրդումները, որոնք թելադրում են փոխարքայութիւն հաստատել և տեղական հարցերը տեղում քննել և լուծել, առաջ են մղում և տեղական ազգաբնակութեան աջակցութեան խնդիրը երկրի գործերի վերաբերութեամբ: Երբ տեղական վերահասութեան հարցերը հեղինակաւոր կերպով մշակված և լուծված կը լինեն երկրի մէջ, կը դիւրանայ ընդհանուր պետական մեքենայի շարժման գործը: Փոխարքայութիւնը նպատակ ունի հաշտեցնել երկու էական պահանջ՝ մի կողմից լաւ կազմակերպել տեղական վարչական գործերը, միւս կողմից ապահովել այն սերտ կապը, որ պէտք է տեղի ունենայ ընդհանուր պետութեան և նրա մասերի մէջ: Նոյն նպատակը պէտք է ունենայ և տեղական ինքնավարութիւնը իր էութեամբ:

Մենք յոյս ունենք, որ թէ Գիւղատընտեսական ընկերութիւնը և թէ առհասարակ մեր երկրի մարդիկ շօշափած հարցի առիթով կարող կը լինեն գործնական կեանքի և ժամանակակից կարիքների ցուցումներով ղեկավարվելով՝ մշակել այնպիսի ծրագիր, որ կարող լինի խելացի կերպով շաղկապել երկրի և ընդհանուր պետութեան շահերը միմեանց հետ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶԱՐ ՍԵՐՄԸ ԳՈՐԾՈՒՄ Է

(Նամակ Երևանից)

—

«С.-Пет. Вѣд.» լրագրի 56-րդ համարում, ոմն Эхо, զետեղելով մի թղթակցութիւն Երևանի արիւնալի դէպքերի առիթով՝ յայտարարում է. «Եթէ ինձ հարցնէին, թէ ինչ պատճառից առաջացաւ Բագւում Թուրքերի և հայերի մէջ տեղի ունեցած կոտորածը, ես իսկապէս ոչ մի պատասխան չէի կարող տալ, բայց ինչ վերաբերում է Երևանում տեղի ունեցած կոտորածի շարժառիթներին, ես որպէս բուն երևանցի, հաստատապէս կասեմ և կը հաստատեմ, որ Երևանում Թուրքերի և հայերի մէջ գոյութիւն ունի ներքին թշնամութիւն, որը—շտապում եմ բացատրել—ոչ մի կերպ չէ կարելի ցեղային ատելութիւն անուանել: Այդ թշնամութիւնը—աւելացնում է թղթակիցը—շատ հասարակ հիմք ունի, այդ այն է, որ Երևանի հայերը անհամեմատ կրթված, զարգացած և հարուստ են Թուրքերից և որ ամեն կերպ աշխատում են վերջիններին տընտեսապէս հարստահարել և իւրաքանչիւր քայլափոխում ցոյց տալ իրանց առաւելութիւնը նրանցից և թոյնալի կերպով բացարձակ ծաղրել նրանց տգիտութիւնը և աղքատութիւնը»:

Եւ ահա իր այս ասածներ փաստերով հաստատելու համար բարեխիղճ (?) թղթակիցը իր ունեցած «легіонъ» օրինակներից բերում է միմիայն մէկը, այն է, որ երբ մի քանի տարի առաջ Թուրք սիրողները տուէին մի ներկայացում Թուրքերէն լեզուով: Պատերից կպցրած աֆիշաները ազնիւ, անարատ Թուրք ժողովրդին ուրախութիւն և հրճուանք պատճառեցին, իսկ Թուրքի դարաւոր դրացի հայը ամենաանվայել կերպով խանգարեց այդ ուրախութեան հանդէսը: Ի՞նչ կերպ. երբ թէ ինտելիգենտ հայերը գնելով երկու տասնեակ տոմսակներ առաջին կարգի և տալով հարբած կառապան մալականներին, տարան նստեցրին դահլիճում առաջին կարգը, որտեղ կոպիտ, հարբած կառապանները իրանց անկարգ փըռվելովը աթոռների վրա և իրանց հայհոյանքներով ու աղմուկով մեֆիստոֆելեան ծիծաղ պատճառելով միջանցքում հաւաքված ինտելիգենտ հայերին, խանգարեցին ներկայացումը, որոնց չուզեց հեռացնել դահլիճից ազգային զգացմունք ունեցող հայ պրիստաւը—Г-ровъ—մինչև որ իրանք հարբած կառապանները, տեսնելով Թուրք հանդիսականների վրդովմունքը, ինքնաբերաբար առաջին գործողութիւնից յետոյ չը թողեցին դահլիճը ու հեռացան:

Այսպիսի օրինակներ կարելի էր բերել լեգիօններով—աւելացնում է թղթակիցը—բայց այսպիսի րօպէներում ինչու նորոգել Թուրքերի վէրքերը:

Թէ յիշեալ օրինակը ո՛ր աստիճանի ճշմարտութիւն է պարունակում իր մէջ, այդ կը թողնենք պարզելու այն երիտասարդ համակրելի Թուրքերին, որոնցից մէկը՝ պ. Էյնալի բէկ Սուլթանովը, երբ ձեռք առնելով թերթը և կարդաց այդ տողերը, այն էլ այն ներկայացման վերաբերմամբ, որի գլուխ բերողը եղել է ինքը՝ վրդովված այդպիսի անամօթ ստախօսութեան համար՝ երկու հերքումներ գրեց այդ թղթակցութեան դէմ, մէկը հեռագրով, իսկ միւսը պօստով: Այդ հերքումները ցոյց կը տան, որ հայերը ոչ միայն խանգարողներ չեն եղել, այլ և ներկայացման կէսմուտքը նրանք են տուել: Մենք էլ մեր կողմից կաւելացնենք, որ Թուրքերէն ներկայացումների առիթով համակրական թղթակցութիւններ, ամենից շուտ տեղ են գտել հայ մամուլի՝ առանձնապէս «Մշակի» մէջ:

Երկու դրացի ժողովուրդները—հայերը և Թուրքերը—թշնամանալու և միմեանց ոչնչացնելու առիթներ չունէին: Երևանի դէպքը աննշան անցաւ, նա ուրիշ տեղեր արձագանք չը գտաւ, հայ և Թուրք ժողովուրդների հասկացող մասը շուտ կարողացաւ մասսաների ուշադրութիւնը դարձնել չարիքի վրա և բոլորը հասկացան բանիմաց շէյխ-ուլ-իսլամի այն խելացի խօսքերը, որ սատանան է այս խռովութիւնը սերմանողը: Եւ անմիտ պայքարը կանգ առաւ:

Սատանան քանի որ մութ խաւերում էր գործում, նա անտեսանելի էր, իսկ այժմ նա հրապարակ է դուրս եկել, մամուլի մէջ է գործում իր արբանեակներով, որոնցից մէկի անունն էլ «Эхо» է. նա զրպարտում է, նա սուտ լուրեր է տարածում, նա թշնամութիւն է սերմանում, նա կրքեր է լարում, ցեղեր է կռւեցնում, պէտք է զգոյշ լինել:

Ա—Դօ

ԺԱՄԱՆԱԿԻ ՊԱՀԱՆՋԸ

—

Նորերս Թիֆլիսի դումայի դահլիճում գործակատարների խորհրդակցութիւն տեղի ունեցաւ, իրանց թէ նիւթական և թէ ֆիզիքական դրութիւնը բարւոքելու համար: Դրանց էլ ժամանակն է բերել և հասցրել այն գիտակցութեան, որ մարդը պէտք է պաշտպանէ իր ամենատարրական իրաւունքները և չը պէտք է ենթարկվի չը գնահատված շահագործութեան: Ահա այդ «ժամանակ» կոչված բըժիշկն է, որ եկել է նշտարը ձեռքին, բժշկելու պալարը:

Խորհրդաւոր են այն խօսքերը, որ արտասանեց ժողովականներից մէկը, թէ շատ անգամ գործակատարների երեխաները չեն ճանաչում իրանց հարազատ հօրը, ընդունելով օտարի տեղ, որովհետև հայրերը, երբ գնում են գործի և երբ վերադառնում են գործից, միշտ իրանց փոքրիկներին քնած են գտնում, արտօնեալ ծնողների պէս նրանց սիրտն էլ, ուզում է, որ վերցնեն ձեռների վրա իրանց զառնուկներին, փայփայեն, գգվեն և նրանցից թոթովանքներ լսեն, որը ծնողական միակ սփոփանքն է:

Դեռ չը մոռանանք, որ այդ դասակարգը, որ սկսել է մտածել իր դրութիւնը բարւոքելու մասին, քիչ թէ շատ աչքի ընկնող վաճառատների գործակատարներ են: Գոնէ դրանք շաբաթը մի օր ազատ են, բայց դրանց միւս ընկերակիցները, որ ահագին մեծամասնութիւն են կազմում, որոնց աշխատանքի օրը տարեկան 360 է, այն էլ դժոխային աշխատանք. լոյսը բացվում է, գնում են գործի և ուշ գիշերին վերադառնում են տուն, չը կարողանալով երկու խօսք անգամ փոխանակել տան անդամների հետ: Յոգնած և տանջված պառկում քնում են, որպէս զի վաղ առաւօտը կրկին վերադառնան իրանց տանջանքի վայրը, և այդ բոլորի փոխարէն նրանք տեսնում են շատ անգամ կոպիտ վարվեցողութիւն. այլ ևս չենք խօսում վարձատրութեան մասին: Դրանք են այն մեծամասնութիւնը, որոնք ծառայում են մսագործների, մանրավաճառների, ալափների և այլ մանր խանութներում, և որոնց դրութեան բարւոքումն է մեզ ուշագրաւ:

Գ. Գալաչեան

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ *)

(Սպանութիւն քաղաքական մտնութեան համար)

—

Մարտի 10-ին, Սիմֆէրօպօլի նահանգական դատարանում քննվեց այն գործը, որով երկու հայ՝ Նշան Ազարիա Էկսելին-օղլուն և Պարունակ Մկրտչեան Մանուչարեանը մեղադրվում էին երկու Թուրքերի՝ Օսման բէյ-Շատըր Զադէի և Մուստաֆա Մուրզա Մէմէտ-օղլուի սպանութեան մէջ:

Մեղադրական ակտը հետևեալ կերպով է ներկայացնում այդ գործը:

1903 թուի յունիսի 27-ի գիշերը, Սիմֆէրօպօլում, Սեվաստոպօլսկայա փողոցում, գիշերվայ ժամի 11-ին մօտ, Սուլէյման-օղլուի սըրճարանի մօտ զբօսնում էին և խաղաղ զրուցում երկու եկւոր Թուրքեր՝ Օսման բէյ Շատըր Զադէն և Մուստաֆա Մուրտազա Մէմէտօղլուն: Սրճարանում դեռ քնած չէին, իսկ նրա առջև կանգնած էր լինէյկան, որով ժամի 12 ին պէտք է ճանապարհ ընկնէին երկաթուղու կայարանը գնալու ուղևորները:

Երբ զբօսնող Թուրքերը սրճարանից մի քիչ հեռացան և հաւասարվեցին հարևան փակված օղէխանութի հետ, փողոցի կողմից, ոչ շատ հեռուից, համարեա միաժամանակ՝ ատրճանակի երկու հարուածներ լսվեցին: Զբօսնող Թուրքերը այդ հարուածներով մահացու վիրաւորվեցին, բայց կարողացան վազել սրճարան, ուր յատակի վրա ընկան: Գիշերվայ 1 ժամին մօտ նրանց բերին զեմսկի հիւանդանոցը, ուր Մուստաֆան իսկոյն մեռաւ, իսկ Օսման բէյը մեռաւ յուլիսի 5-ի առաւօտը:

Սպանվածների մարմինների բժշկական քննութիւնը ցոյց տուեց, որ հարուածներից մէկով Օսման-բէյը վիրաւորվել էր գլխից: Միւս հարուածով նա վիրաւորված էր կրծքից: Մուստաֆա Մուրզա Մէմէտ-օղլին վիրաւորված էր մէկ հարուածով:

Յուլիսի 24-ին առաւօտեան փողոցում՝ սպանութեան տեղից մի քանի քայլ հեռու, գտնվեցին ատրճանակի երկու դատարկ գիլզաներ: Էկսպերտի կարծիքով հարուածները Մաուզէրի Թանգագին ատրճանակներից էին, որոնք խիստ ուժեղ հարուած ունեն: Այդպիսի ատրճանակներ այդ ժամանակ Սիմֆէրօպօլում ծախու չը կային:

*) „Севастопольск. Вѣстникъ" լրագրից՝ մի քանի կրճատումներով:

Բանից երևաց, որ սպանութեան ականատես միայն Իսաակ Կիզիլշտէյնն է, որի մասին նա խոսքն իմաց տուեց ոստիկանատունը, պատմելով հետևեալը. Նա և Դեվլերշա Սուլին օղլու Չրկիրը գիշերում էին հրապարակում, սպանութեան վայրի դիմացը՝ պարուսինով ծածկված կարուսելի մէջ: Դեվլերշան արդէն քնած էր, երբ Կիզիլշտէյնը լսեց խօսակցութիւն, որ տեղի ունէր ոյժաչափի մօտ՝ կարուսէլից մի քանի քայլ հեռու, և հետաքրքրվելով բարձրացրեց պարուսինը ու տեսաւ երկու երիտասարդների. մէկը բարձրահասակ, միւսը՝ մի քիչ ցած. Նրանք նստած էին ոյժաչափի մօտ՝ սնդուկի վրա: Խօսում էին հայերէն-Թաթարերէն բարբառով: Կիզիլշտէյնը լսեց բարձրահասակ մարդու արտասանած հետևեալ խօսքերը. «Նրանք մեզ չարիք հասցրին, ժամանակ է նրանց էլ հասցնել», յետոյ. «մօտենանք և արձակենք»: Գլխի ընկնելով, որ մարդիկ չար միտք ունեն, Կիզիլշտէյնը վազեց դէպի այն տեղը, ուր միանում են կարուսէլի ծայրերը և՝ բանալով նրանց՝ սկսեց նայել: Սրճարանի մօտ զբօսնում էին երկու Թուրքեր, երբեմն կանգ առնելով և խօսակցելով: Երբ նրանք օղէտան մօտ կանգ առան, խօսք-մէկ եղած չարամիտները վազեցին և՝ մօտենալով Թուրքերին՝ արձակեցին: Առաջ արձակեց բարձրահասակը, յետոյ միւսը, ապա նրանք սկսեցին ետ փախչել դէպի հրապարակը և վազեցին կարուսէլի մօտով, մէկը աջ կողմից, միւսը՝ ձախ:

Այս պատմութիւնը հաստատութիւն գտաւ հրապարակի խանութների մօտ կանգնած պահապանների տուած ցուցումներով: Նրանց բացատրութիւններից երևում է, որ սրճարանի մօտի երկու հարուածներից յետոյ, հրապարակով՝ խանութների մէջտեղից վազեցին դէպի զանազան կողմ երկու մարդիկ, ըստ որում նրանցից մէկը, որի ետևից վազում էր Ժէրնով պահապանը, երկու անգամ ատրճանակ արձակեց, դրա համար Ժէրնովը չը կարողացաւ նրան բռնել:

Յունիսի 24-ի հարց ու փորձի ժամանակ Կիզիլշտէյնը բաւական մանրամասն ներկայացրեց մարդասպանների նշանները և նրանց զգեստը, ի միջի այլոց նկատելով, որ ցածրահասակ մարդասպանը ունէր փոքրիկ մօրուք, իսկ նրա ժիլէտի վրա երևում էր արծաթէ շղթայ: Կիզիլշտէյնի նկարագրած նշանները դուրս եկան նման այն նշաններին, որ ցոյց տուին պահապանները:

Յաջորդ օրը, յունիսի 25-ին, երեկոյեան, ոստիկանութեան աստիճանաւորը, գտնվելով հայոց ուսումնարանի դահլիճում, ուր հայերէն ներկայացում կար, ուշադրութիւն դարձրեց երկու հայերի վրա, որոնք շատ նմանութիւն ունէին Կիզիլշտէյնի նկարագրած մարդասպանների հետ: Կանչված Կիզիլշտէյնը ճանաչեց նրանց, ուստի նրանք կալանաւորվեցին: Դուրս եկաւ, որ նրանք երկուսն էլ Թիւրքահպատակ հայեր են, սրանից մի քանի տարի առաջ Ռուսաստան գաղթած, և զբաղվում են վաճառականութեամբ: Մէկի անունն էր Նշան Ազարիա Էկսելին-օղլու, իսկ միւսինը—Պարունակ Մըկրտչեան Մանուչարեան:

Սկզբնական քննութեան ժամանակ Կիզիլշտէյնը հաստատեց, որ կալանաւորվածները նման են մարդասպաններին, բայց նկատեց, որ Պարունակն առաջ ունէր ժամացոյցի սպիտակ շղթայ: Երբ դատաստանական քննիչի առաջարկութեամբ Պարունակը գրպանից հանեց իր ժամացոյցն ու շղթան, Կիզիլշտէյնը յայտնեց, թէ հաստատ ճանաչում է այդ շըղթան, որը մարդասպաններից մէկի վրա էր, բայց և իսկոյն դրանից յետոյ կասկած յայտնեց, որովհետև մարդասպանը ունէր փոքրիկ մօրուք և բակեր, իսկ Պարունակը սափրված էր: Իսկ երբ պարզվեց, թէ երկու կալանաւորվածներն էլ յունիսի 25-ին, ցերեկը սափրվել են, Կիզիլշտէյնը դադարեց կասկածելուց և յայտնեց, որ յանձին Պարունակի նա հաստատ ճանաչում է չարամիտներից մէկին:

Կարուսէլի տեղադրութիւնը և կազմը, ինչպէս երևաց, հնարաւորութիւն էր տալիս նրա մէջ գտնվող Կիզիլշտէյնին դիտել և տեսնել այն ամենը, ինչ որ պատմել էր, իսկ Դեվլերշա Սուլին-օղլուն հաստատեց, թէ զարթել է երկու հարուածից, որոնցից յետոյ Կիզիլշտէյնը նրան մանրամասն պատմեց սպանութեան հանգամանքների մասին:

—

Մեղադրեալները՝ Նշանն ու Բարունակը յայտնեցին իրանց անմեղ լինելը, բացատրելով, որ սպանված Թուրքերին երբեք չեն տեսել և նոյն իսկ չեն լսել նրանց մասին, որ թէև նրանք իրար հետ ծանօթ են, բայց վերջին ժամանակները չէին տեսնվել, իսկ առաջին անգամ միմեանց պատահեցին յունիսի 25 ին, և որ սպանութեան գիշերը քնած էին իրանց համարում—Սուլէյման Ճէնքաս-օղլուի սրճարանում և սպանութեան մասին իմացան յաջորդ օրը:

Այս հանգամանքը ճշդել չաջողվեց, որովհետև ոչ ոք չը կարողացաւ հաստատել, թէ մեղադրեալները սպանութեան գիշերն անցրել են իրանց համարներում. բայց բնակարանի տիրոջ՝ Սուլէյմանի և նրա գանձապահ Միխտադի ցուցումներից երևում է, որ մեղադրեալները բարեկամներ էին, երկուսն էլ լաւ ճանաչում էին սպանված Օսման-Բէյին, որի հետ երբեմն ժամանակ էին անցնում սրճարանում, իսկ երբ սպանութիւնից յետոյ այդ սրճարանի համարներում ապրողները՝ աղմուկ լսելով՝ հաւաքվեցին, Նշանն ու Բարունակը չերևացին:

Օսման-բէյը մահվանից առաջ երեք անգամ հարցուփորձի ենթարկվեց և բացատրեց, որ ինքը ծննդեամբ Տրապիզոնցի է, ծագումով—անուանի և հարուստ տոհմից, Ռուսաստան է եկել 1902 Թւի աշնանը և առանց որոշ նպատակի ճանապարհորդել է Կովկասում և Խրիմում, իսկ յունիսի 19-ին Թէոդոսիայից Սիմֆէրօպոլ է եկել և բնակվել Սուլէյմանի սրճարանի համարներից մէկում: Իր հետ միասին սպանված Մուստաֆային նա համարեա չէ ճանաչում, պատահել է նրան մի անգամ Կէրչում և յունիսի 23-ին Սիմֆէրօպոլում. ենթադրել է, թէ նա Ռուսաստան է եկել աշխատանք փնտռելու համար: Նա, Օսման-բէյը, Թշնամիներ չունէր, բայց նորերս իմացաւ, որ 1903 Թւի մայիսին Թիւրքիայում սպանված է իր հօրեղբայր՝ Հակկի-բէյը և որ իբրև սպանիչ կասկածվում են ինքը՝ Օսման-Բէյը և իր եղբայրները, այս պատճառով նա Սիմֆէրօպոլից գրել է Թիւրքական վարչութեան, թէ Հակկի բէյի սպանութեան ժամանակ գտնվում էր Ռուսաստանում: Ոչ ոքի վրա կասկած չը յայտնեց, բայց հնարաւոր էր համարում, որ իր վրա յարձակվել կարող էին հայ-յեղափոխական կօմիտէի անդամները, որի ներկայացուցիչները իբրև թէ գտնվում են Սիմֆէրօպոլում: Նրան ներկայացրըված մեղադրեալներից նա ճանաչեց Նշանին, որին երբեմն տեսել է սրճարանում, իսկ Բարունակին չը ճանաչեց:

Մի քանի վկաներին Օսման-բէյը ասաց, թէ ինքը Թիւրքիայում, Թրքական գազանութիւնների ժամանակ, հայերին պաշտպան էր կանգնում, և այդ բանի համար հայերը նրան յարգում են, ուստի նա բնաւ չէ սպասում, որ հայերը կը լինեն իրան վիրաւորած: Այս բանը նա ասաց մահից առաջ, հիւանդանոցում: Նոյնը նա ասաց և պրիստաւի օգնական Ասլանովին: Ասլանովն աւելացրեց, թէ հանգուցեալն ասաց, որ անհնար է համարում հայերից վիրաւորված լինելը և որ ինքը Թուրք մարդասպանների զոհ է:

Քննիչի պահանջմամբ, ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրութիւնը գործի համար դիմեց Թուրք վարչութեան: Տրապիզոնում հարց ու փորձ արվեց, որից երևում է, թէ Օսման-բէյը մատնութիւն է արել ներքին գործերի մինիստրութեան—Տրապիզոնի արքունի գանձապահի վրա, մեղադրելով նրան, իբրև թէ նա պատկանում է հայ յեղափոխական կօմիտէին: Թիւրքիայում Օսման-բէյը սպանել է իր հօրեղբօրը: Այդ բանը հաստատել է ինքը Օսման բէյի հայրը, գրել է Ռուսաստան իր որդուն, որ նա զգոյշ լինի, որ նրան սպանելու համար Ռուսաստան են մեկնել Թուրքեր: Նրանցից ոմանք մեկնել են Պոլսի վրայով, ոմանք էլ—Սուխումի վրայով: Այդ նամակը կարդացվեց դատարանում:

(Կը շարունակվի)

—

Յ. Գ. Այս րոպէիս, երբ վերջացրի վերևի տողերը, տեղեկացայ, որ երկու մեղադրեալներն էլ արդարացված են:

Մեղադրեալներին պաշտպանում էին երկու սիմֆէրօպոլցի փաստաբաններ. պ. Կիւրին և պ. Դիմակիս (սա յօժար կամքով):

Մեղադրեալներին մօտ մի տարի կը լինի, որ տեղիս համայնքից մի քանի հարուստ հայեր գրաւականով ազատել էին բանտում նըստելուց:

ՀՈԳԵՒՈՐ ՀԱՄԵՐԳ

(Նամակ Մոսկվայից)

—

Ամեն անգամ, երբ տեսնում եմ, որ մարդիկ, կառք նստած, ամեն ուղղութեամբ Թատրոն են շտապում. ամեն անգամ, երբ Թերթերում կարդում եմ որ և է արտիստի մասին, որ շնորհքով ու մեծ տաղանդով կատարել է այս կամ այն պատասխանատու դերը և այլն,—միշտ մի՛ն եմ մտածում, թէ ո՞վ է բաց արել մեր, հոգևորականներիս, ու աշխարհականների միջև այն խորը վիհը, որ չէ Թոյլ տալիս մեզ, երկու կողմերիս, կողք—կողքի նստել Թատրոն կոչված՝ գեղարուեստի տաճարում:

Ի՞նչ կօնտրաստ, ինչ հակադրութիւն. մարդկանց մի որոշ բազմութիւն սահմանված է միայլ մի սուրբ հիմնարկութեան դռների ետևը, բոլորովին անմաս այն՝ հոգի բարձրացնող, սիրտ ազնւացնող, խիղճ արթնացնող տեսարաններին, որոնք այնտեղ 3—4 ժամվայ ընթացքում շարունակ փոխանակւում են միմեանց,—այն էլ—երևակայեցէք—միմիայն մի՛ն պատճառով, որ հոգևորական են, քահանայ են:

Այստեղ մենք կանգնած ենք մի հարցի առջև, որի լուծումը ինձ—կարելի է, ուրիշ շատերի էլ—անասելի կերպով շահագրգռում է. այն էլ առ այժմ ոչ այնքան գործնականի, ինչքան տեսականի կողմից: Ես Թատրոն չեմ յաճախում: Բայց կուզէի իմանալ, թէ ինչ եմ շահվում ես չը յաճախելովս ու ինչ տուժում յաճախելովս: Արդեօք Թատրոն գնալովս ուրիշի՞ պիտք է վնասեմ, թէ՞ ինձ:

Երկուսից մէկը:—Կամ Թատրոնը մի բարձր ու կրթական հիմնարկութիւն չէ, կամ երկու տեսակ բարոյականութիւն կայ—մէկը աշխարհականների, միւսը հոգևորականների համար:

Ցամենայն դէպս, այս հարցը շատ ջուր վերցնող մի խնդիր է: Ուստի ես անցնում եմ՝ մօտ օրերումս Մոսկվայում լսած համերգների մասին երկու խօսք ասելուն:

Հնարաւորութիւն չունենալով հոգևոր ներկայացումներ տեսնելու—քանի որ հոգևոր պիէսներ չունենք,—ես վաղուց ցանկանում էի հոգևոր համերգ տեսնել, ու այս օրերս երկուսը տեսայ:

Հոգևոր համերգը Ռուսիայում առաջին անգամ հիմնված է 1896 Թ. մարտի 8-ին, Պետերբուրգում: Մի քանի տարուց յետոյ էլ հիմնվել է Մոսկվայում: Այստեղ, 1900 և 1903 Թուականներին, համերգներն են կայացել այստեղի Սինֆօնիական դպրոցի վերատեսուչ Վ. Ս. Օրլովի ղեկավարութեամբ, որոնց իր ներկայութեամբ պատւել է Ն. Կ. Մեծութիւնը, ինչպէս երևում է նոյն դպրոցի դահլիճի պատի վրայի ոսկետառ անձանագրութիւններից:

Վերջին համերգը, որին ես ներկայ էի, կայացաւ յիշված դահլիճում, այս տարի, փետրվարի 20 ին. այս մարտի 13-ին էլ ներկայ եղայ երկրորդին, Благородное собраніе-ում:

Սենատական դպրոցի դահլիճը պարունակում է իր մէջ մօտ 600 մարդ, իսկ Благ. собр.-ի դահլիճը՝ 3000 մարդ: Երկու դահլիճներն էլ լի էին ժողովրդով: Առաջինում, ի միջի այլոց, կային և 5 ռուս քահանայ, երկրորդում նրանց Թիւը 20-ի էր հասնում: Երկուսումն էլ ես միակ հայն էի, ու հպարտանում էի դրանով: Առաջինի երգեցիկ խումբը, 10—40 տարեկան հասակի, բաղկացած էր մօտ 100 մարդուց, երկրորդինը՝ 500 ից: Երկուսի ղեկավարն էլ նոյն Օրլօվն էր: Առաջին համերգը տրվում էր Կարմիր Խաչի ընկերութեան օգտին, երկրորդը՝ Մոսկվայի երգեցիկ խմբերի մէջ ծառայողների փոխադարձ օգնութեան ընկերութեան ֆօնդի օգտին: Առաջինում երգվեցին 10 երգ, երկրորդում՝ 8, մի անգամ անտրակտ տալով: Համերգը, որ առանց երաժշտութեան է լինում, տեւում է 2—3 ժամ: Ծափահարութիւններ չեն Թոյլատրվում:

Իբրև տպաւորութեան հաղորդում, պէտք է ասեմ, որ, Թէպէտ ռուս հոգևոր երգերի եղանակները, ինչպէս, չեն կարող ախորժելի լինել հայի ականջին, այսու ամենայնիւ, երկու դէպքում էլ, երգածների մի որոշ մասը գրաւող ու հոգեպարար համարվելու յատկութիւնն ունէին: Գլխաւորը մի՛ն է, որ այստեղ, երգեցողութեան մէջ, արուեստը կատարելութեան է հասցրած, այնպէս որ, տեղ-տեղ հասարակութիւնը դժուարութեամբ էր զսպում իր ծափերը:

Ահա երգերից մի քանիսը. «Херувимская пѣснь», «Тебе поемъ», «Помышляю день страшный», «Хвалите имя Господне» և այլն, որոնց բոլորի նիւթն էլ Ս. Գրքից է առնված. Չեմ կարող չը շեշտել, որ մարդու ուշքը վերացնելու չափ շնորհալի կերպով երգվեց Լվօվսկու «Господи помилуй» երգը, որ ամբողջապէս այդ երկու հատիկ բառերի կրկնութիւնն էր: Եղաւ վայրկեան, երբ տաս րոպէի չափ երգվող այդ երգը այն աստիճան ցած էր ու հազիւ լսելի, որ Թվում էր, թէ երգողների միմիայն շուրթերն էին կամացուկ միմեանց դիպչում:

Հայ մարդը, աւելի հայ հոգևորականը, որ կոմպէտէնտ չէ երգեցողութեան մէջ, ինչպէս այս տողերի գրողը,—հազիւ Թէ համաձայնի երկու անգամից աւելի ներկայ լինելու ռուսների այդ հոգևոր համերգներին, այնքան նըրանք հանրապէս մօնօտօն են Թւում նրան:

Սակայն, այս այսպէս լինելու հետ միասին, ըստ ինքեան հարց է ծագում.—Չէ՞ կարելի, արդեօք, նոյն երգեցիկ խմբերը կազմակերպել և մեր մէջ, մտցնելով մի և նոյն ժամանակ և ժողովրդական երգերի բաժինը:

Ե. Ք. Ն.

ՆԱՄԱԿ ԲԱԹՈՒՄԻՑ

—

Մարտի 23-ին

Բաթումի անտեսական վիճակը քանի գնում այնքան աննախանձելի է դառնում: Ամենագլխաւոր աղբիւրից մէկը—Ռօդշիլդի գործարանը, որ իր ամբողջ կազմով օրական մօտ 9 հազար բուբլի եկամուտ էր տալիս քաղաքին, ահա երկրորդ ամիսն է գնում, ինչ դադարել է գործելուց: Միւս բոլոր գործարանները գրեթէ տատանման մէջ են—շարունակել, թէ դադարեցնել գործը:

Եւ իրաւ, մի կողմից բանւորների անդադար և գործարանատէրերի համար անցեալի հետ համեմատած ծայրայեղ, համարձակ և խորթ պահանջները, միւս կողմից քաղաքական շարժման պատճառով անօրմալ դրութիւնը միանգամայն կասկածելի են դարձնում, թէ կարող է երկարատև լինել ներկայ պայմաններում նրանց շարունակութիւնը: «Եթէ հարցը միայն մեր և բանւորների մէջ համաձայնութիւն կայացնելու մասին լինէր, մենք ոչ մի րոպէ չէինք կանգնեցնի մեր գործարանը,—ինչպէս լսեցի բանւորների և Ֆիրմայի մէջ համաձայնութիւն կայացնելու համար տեղի ունեցած մի ժողովում ասել էր Ռօդշիլդի ներկայացուցիչներից մէկը,—բայց այստեղ կայ մի այլ հարց—քաղաքական շարժում, որը աւելի շատ է զբաղեցնում բանւորին, քան թէ զուտ իր տնտեսական հարցը, ուստի և այդ տեսակ պայմաններում անհնարին է մեզ շարունակել գործը»:

Որքան և դա որոշ չափով իրաւացի լինէր, բայց և այնպէս չէ կարելի հաւատալ, որ բանւոր դասակարգի բռնած ներկայ դիրքը կարող է անզգալի լինել գործարանատէրերի համար: Գործաւորը իր պահանջները դնելուց ու շատ դէպքերում բաւարարութիւն ստանալուց յետոյ, այնուամենայնիւ նա այլ ևս այն չէ, ինչ որ էր առաջ»: «Ես ձեր բոլոր պապահանջներին բաւարարութիւն կը տամ այն դէպքում, եթէ ինձ հաստատ խօսք կը տաք, որ անցեալում տուած օրական 46 հազար բանկայի փոխարէն, այժմ կը տաք գոնէ 35 հազար, մանաւանդ, որ անցեալում եղած բանւորների Թւին՝ եթէ աւելին չասեմ՝ 1/3 մասն էլ այժմ աւելացած է»,—ասել էր բանւորներին մի այլ մեծ Ֆիրմայի ներկայացուցիչ, որի գործունէութեան յարատևութիւնը, ինչպէս վերև էլ ասացինք, նոյնպէս կասկածելի է: Քաղաքականապէս ճնշված, նիւթապէս հարստահարված և Ֆիզիքապէս մաշված գործաւորը չէ կարողանում չափ դնել իր պահանջների և սահման իր վարմունքների մէջ: Եթէ այդ բոլորի վրա աւելացնէք նաև մի շարք կողմնակի այլ և այլ ընտանեկան և հասարակական հանգամանքներ, որոնք զբաղեցնում և դէպի իրանց լարված են պահում բանւորի ուշադրութիւնը, այն ժամանակ հասկանալի կը լինի, թէ ինչու այնքան խառնաշփոթ դրութիւն է ստեղծվել գործարանական կեանքում և կասկածելի դարձրել նրա սովորական ընթացքը:

Երկաթուղային վարչութիւնը, նկատելով գործաւորական կեանքի ներկայ աննօրմալ դրութիւնը, վերացրել է իրանից վագօնները դատարկելու պարտականութիւնը և Թողել ապրանք ստացողի վրա: Այդ հանգամանքը չափազանց դժուարացնում է ապրանքների փոխադրութեան գործը: Մի կողմը Թողած անվերջ վէճերը, ի հարկէ ոչ ծայրայեղութեան հասած, որ միշտ տիրում է վագօնները դատարկող բանւորների մէջ՝ թէ ազգայնական և թէ այլ ներթական խնդիրների մասին, բանւորները իրանց կողմից սակագներ են որոշել (ըստ տեսակի) ամեն մի վագօն դատարկելու համար. որոնք շատ յաճախ փոփոխութեան են ենթարկվում. այսինքն յաջորդաբար աւելացվում: Բաւական է, որ ապրանքը դուրս գրեցիք. դուք դեռ վագօնին չը հասած՝ նրանք արդէն բացել և դատարկում են նրան: Գրեթէ նոյն վիճակին է ենթարկված նաև շոգենաւային հաղորդակցութեան գործը, մանաւանդ

եւրօպական ընկերութիւններին։ Եւ այդպէս շատ բաներ։ Այդ բոլորը, ի հարկէ, չէր կարող անուշադիր մնալ քաղաքի դրութեամբ հետաքրքրվողների կողմից, որի պատճառով և դուժայում մի քանի անգամ խօսակցութիւն և մաքերի փոխանակութիւն տեղի ունեցաւ, առանց սակայն առայժմ որ և է դրական եզրակացութեան յանգելու։

Այդ բոլորից յետոյ մեզ մնում է կրկնել, որ եթէ գործերը այս ընթացքով յառաջանելու լինեն, անտեսական զգալի ճգնաժամ է սպասում Բաթումին։

Գ. Գրիգորեան

ՆԱՄԱԿ ԱՆՆԷՆՖԵԼԴԻՑ

—

Մարտի 5-ին

Աննէնֆէլդ գերմանական գաղութը գտնվում է երկաթուղու Դալլեար կայարանից $3^1/_2$ վերստ հեռաւորութեան վրա. հիմնված է հօթանասնական թուականներին. բնակիչները գերմանացիք են, պարապում են հողագործութեամբ և այգեգործութեամբ։

Ահա այս գաղութում ապրում են մօտաւորապէս 25—30 տուն զանազան գիւղերից գաղթած հայեր, որոնց գլխաւոր պարապմունքն է վաճառականութիւն, այգեգործութիւն և զանազան արհեստներ։ Ունեն մի փոքրիկ աղօթատուն, որտեղ երկու շաբաթը մի անգամ Գանձակի քահանաներից մէկը ժամերգութիւն է կատարում։ Բացի մշտական հայերից, այստեղ կան և բազմաթիւ հայ մշակներ, եկած զանազան տեղերից, մինչև անգամ Կարսից և Ղարաբաղից։ Դրանք օրավարձով բանում են գերմանացիների այգիներում։

Ահա այս գաղութը եկան մարտի 2-ին գաւառական զաղին և Անանիա քահանայ Շիրակունին (Գանձակի հոգևոր առեանի անդամ), որոնք նոյն երեկոյեան ժողովեցին Մօսուլ գիւղի Թուրքերին "Մէչիդը"։ Երեկոյեան ժամի 10-ին, Թուրքերը անզգոյն բազմութեամբ լցվում են մէչիդը. գալիս են և բազմաթիւ կանայք։ Սակայն Թուրքերը կանանցից պահանջում են դուրս գալ, տեղ չը լինելու պատճառով և երբ նրանք հակառակվում են, մի Թուրք նրանց վախեցնելու համար ասում է. «ինչ էք կանգնել, հայերը որ գան, ձեր մէջ ոււմը են նետելու»։ Կանայք դուրս են փախչում. իսկ Թուրքերը սկսում են փսփսալ, թէ իբրև հայերը ռումբ են նետելու Թուրքերի մէջ։ Հասկածը սաստկանում է մանաւանդ երբ մի հայ գալիս է մէջն և ներս չը մտած, շէմքից հեռանում է։ Դա առիթ է տալիս Թուրքերին զինվելու։ Սակայն հայերը գալիս են և քարոզը սկսվում է. թէ Անանիա քահանան և թէ զաղին գեղեցիկ քարոզներ ասացին համերաշխ ապրելու, համերաշխ գործելու մասին։ Մէչիդում ոչ մի դէպք չը պատահեց և ժողովուրդը խաղաղ ցրվեց իրանց տները։ Հետևեալ օրը ժամի 9-ին հայերը և Թուրքերը խումբ բազմութեամբ լցվեցին հայոց աղօթատունը։ Այստեղ էլ կրկին զաղին և Հ. Անանիան քարոզեցին համերաշխութեան մասին։ Նոյն օրը Անանիա քահանան և զաղին մեկնեցին դէպի Աննայու շարունակելու իրանց համերգիչ առաքելութիւնը։

Նրանց մեկնելու հետևեալ օրը, ամսիս 4-ին Թուրքերի «ղաթլին» էր, այսինքն «շախսէյ» վերջին օրը, երբ Թուրքերը գլուխները արևբով վիրաւորում են։ Այդ օրը հայերը խանութները և արհեստանոցները փակեցին, հանգանակեցին իրանց մէջ 30 բուբլի, ի նշան յարգանքի դէպի Թուրքերի այդ կրօնական տօնը, միասին գնացին Թուրքերի «ղաթլի» տեղը և հանգանակած փողը յանձնեցին մօլլային իբրև նրա առճիկի մի մասը։ Թուրք մեծամեծները մեծ պատուով ընդունեցին հայերին, իսկոյն աթոռներ բերին մօտակայ տներից և բոլոր հայերին նստեցրին, այն ինչ իրանք կանգնած մնացին։ Մօլլան մի գեղեցիկ քարոզ ասաց համերաշխութեան մասին։ Բարոյի ընթացքում հայերին «շէրբէթ» բաժանեցին։ Հանդէսի վերջանալուց յետոյ ժողովուրդը ցրվեց գոհ սրտով։

Ստ. Մանասեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

I

Էջմիածին, 16 մարտի

Անդրեմ բարեհաճէք հրատարակել ներկայ հերքումս Նորինթեամբ։

Եթէ բացարձակ սուտ չէ, գոնէ Թիւրիմացութիւն է՝ որ իբր թէ Թաւրիզի պատգամաւորաց ժողովը կանխօրէն սատացած է Բարդուղիմէոս եպիսկոպոսի—իմ համաձայնութիւնը Ատրպատականի առաջնորդ ընտրելու համար, ինչպէս «Մշակի» վերջին 43 համարում բարեհաճել էք գրել։

Պարզեմ ճշմարտութիւնը։—Փետրվարի 27-ի երեկոյեան ուշ յանկարծ ստանում եմ հեռագիր, հայերէն՝ ֆրանսերէն տառերով.— «Շնորհաւորում ենք միաձայն ընտրութիւնդ Ատրպատականի առաջնորդութեան»։ Ստորագրութիւնը—Մատթէոս վարդապետ, պատգամաւորներ։

Փետրվարի 28-ին Վեհափառը հրաւիրում է ինձ (Հօփսիմէի վանքը), յայտնում է իր ստացած հեռագիրը. յայտնում եմ և ես իմ ստացածը։ Առաջարկում է ինձ ընդունել—գոնէ այս անգամ—Ատրպատականի առաջնորդութիւնը, և ինքին խոստանում է տալ ինձ աբեպիսկոպոսութիւն։ Կարճ խօսակցութիւնից յետոյ՝ պատասխանում եմ. «գնամ մտածեմ, պատասխան կը տամ շուտով»։ Ներկայ մարտի 2-ին գնում եմ և մատուցանում գրաւոր իմ միակ ասելիքը։ Ճանապարհի վրա մտնում եմ հեռագրատունը և հեռագրում.—«Թաւրիզ. Մատթէոս վարդապետին։ Թէչիրբաշի Նազարբէկեանց, շնորհակալութիւնս յայտնէք ընտրողներին։ Գրաւոր յայտարարութիւնիցս յետոյ՝ վերջին խօսքը պատկանում է Նորին Սրբութեան»։

Արդ, ում և է պէտք էր արդեօք որ միայն այսխանից դուրս բերվէր թէ՝ «պատգամաւորական ժողովը ընտրել է Ատրպատականի թեմի առաջնորդ Բարդուղիմէոս եպիսկոպոս Գէորգեանին, կանխօրէն ստանալով վերջինիս համաձայնութիւնը»…

Խմբագրութիւնդ ի մէջի այլոց այս հարցն էլ է դնում. «Մենք չը գիտենք ինչով են ղեկավարվել ընտրողները այդ ընտրութեան ժամանակ»…—Լսեցէք թէ ինչով։ Վեհափառ Կաթողիկոսը յիշեալ խօսակցութեան ժամանակ ասաց. «Առաջնորդներ փօլիթիկ կընեն, մէկուն այսպէս կըսեն, մէկուն այնպէս։ Կուսակցութիւններ իրարու են անցեր։ Ժողովուրդ—ընտրողներ փնտրեր են առաջնորդ, որ կատէ կուսակցութիւն»։ Փակագծում ասեմ՝ որ ես ատում եմ բաղձայութիւնը։—Իսկ ընտրող պատգամաւորներից մին, նոյն փետրվարի 27-ի նամակով շտապելով շնորհաւորել է ինձ, գրում է. «…Ընտրողներիս համոզմունքն է, որ իբրև տեղեակ այս երկրի և իբրև արդարադատ անձն շատ օգտակար կը հանդիսանաք, մանաւանդ այսպիսի դժուար ժամանակներում»…

«Մշակի» միւս խօսքերին, որ վերաբերում են իմ անձին, չեմ պատասխանում։ Թէպէտ պէտք էր «վերջին 15 տարվայ ընթացքում ապրում էր (ես) առանձնացած խուցում, չը վարելով որ և է պաշտօն» խօսքի մասին բացատրութիւն և ընդարձակվել… Միայն «Մշակի» խմբագրութիւնդ է՝ որ չըբմեղ և չը գիտցողս է ձևանում. այն ինչ մեր հայոց բանիմաց մասը գիտէ—տեղեկութիւն ունի Թագուն կատարված ոճիրների չարագոյնի մասին։

Բարդուղիմէոս եպիս. Գէորգեան

II

Թիֆլիս, մարտի 25-ին

Տպարանատէր պ. Մն. Մարտիրոսեանցը աշխատել է հերքել այն լուրը, որ իբր նա գործաւորին բանտարկված լինելու համար չէ ճանապարհ գցել, այլ տեխնիքական գործից անհասկացող լինելու պատճառով։

Մենք անհրաժեշտ ենք համարում այդ առիթով ասել հետևեալը։ Առաջին՝ որ արձակված պարոնին իբրև վարպետ չէր բանեցնում, այլ իբրև օգնական տպագրիչի և տալիս էր մի նորաւս աշակերտի վարձ. երկրորդ, արհեստից անտեղեակ համարած այդ պարոնը Թիֆլիսում հանգուցեալ Յովհաննէս Մարտիրոսեանցի տպագրիչ է եղել ամբողջ 8 տարիներ, 3 տարի Լիբերմանի և 2 տարի Կազլօվսկու տպարաններում, ունի և Կոստանդին Մարտիրոսեանից վկայական ռուսերէն լեզուով իբրև տպագրական գործին հմուտ. իսկ եթէ այդ փաստերն էլ քիչ են, պատրաստ է քննութիւն բռնել իր այժմեան ստացած ռճիկից կրկնապատիկ ստացողների հետ։ Երրորդ, իբր թէ բանտ դրվելուց առաջ նրան արձակել է, բայց ընկերների խնդրանօք մինչև տասն և հինգ օր պահել։ Երբեք բանտ դրվելուց առաջ այդպիսի դէպք չէ պատահել, այլ այդ պատահել է մի ամսեայ բանտարկութիւնից յետոյ. Նրա բացակայութեան ժամանակ ընտանիքը թշուառ դրութեան մէջ էր, և այդ բանից ազդված ընկերները խնդրել են պ. Մարտիրոսեանից, որ պահէ նրան։ Պ. Մն. Մարտիրոսեանցը, ինչպէս ամեն գործաւորի, նոյնպէս և նրա հետ խիստ էր վարվում։ Իսկ նա անհամբեր էր գտնվում դէպի այդ իրան ուղղված խօսքերը և հակաճառում էր. միւսների նման հլու հպատակ գլուխը չէր քաշ գցում և իր պարտականութիւնից դուրս գործեր կատարելու չէր հնազանդվում։

Ահա թէ ինչու բանից ազատված միւս եղբերին ընդունեց, իսկ այդ մէկին ճանապարհ դրեց 15 օրից յետոյ։

Մի խումբ տպարանական բանւորներ։

III

Մերվ, 16 մարտի

Անցեալ փետրվարի 26-ին, մենք տեղիս Թատերասէրները, տեղիս սիրողներին մասնակցութեամբ, յօգուտ Բագուի վերջին կոտորածից վնասվածների, տուինք մի ներկայացում. Ներկայացրինք «Ասլան-Բալասի» և «Սոնայի նշանդրէքը»։ Մուտք եղաւ 282 ր. 50 կօպէկ, որից դուրս գալով Թատրօնական ծախքերը 66 ր. 50 կ. մնացորդը՝ երկու հարիւր տասն և վեց րուբլի փոխանակագիր № 421,726, սրա հետ ուղարկելով արգոյ խմբագրութեանդ, խոնարհաբար խնդրում ենք յանձնել նպատակին, իսկ սոյն երկտողին «Մշակի» առաջիկայ համարներից մէկում տեղ տալ։

Մանրամասն հաշիւներով հետաքրքրվողներին խնդրում ենք բացատրութեան համար դիմել «Տաւրոս» խանութին։

Ի դիմաց Թատերասէրների՝

Ա. Յովսէփեան
Դ. Գէորգեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

«Մշակի» ներկայ համարը բաղկացած է $1^1/_2$ թերթից։

—

Այսօր, մարտի 27-ին, ժամի 12-ին նշանակված է Թիֆլիսի Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան ընդհանուր ժողովը, որի քննութեան առարկան պէտք է լինի, ի մէջի այլոց և Կարուձևի դպրոցի համար յատուկ գետին գնելու և շինութիւն կառուցանելու խնդիրը։ Օգտվում ենք դէպքից առաջ բերելու մի քանի տեղեկութիւններ ընկերութեան գումարների մասին։ Ընկերութիւնը ունի անձեռնմխելի գումար 11,300 ր. յատուկ 3500 ր., պահեստի 8500 և ծախսի 2513 ր. 80 կ.։ Անցեալ 1904 Թուականին ընկերութիւնը ունեցել է մուտք 6392 ր. 89 կ., իսկ ծախք 6344 ր. 40 կ.։ Ներկայ 1905 Թւի համար նախահաշւով որոշված է 6700 ր. ծախք։

—

«Պետերբուրգի հեռագրական գործակալութիւնը» հաղորդել է մայրաքաղաքի բոլոր լրագիրներին հետևեալ հեռագիրը Թիֆլիսից. «Լուրերին նայելով, մտադրութիւն կայ խնդրել, որ վերանորոգվի վրաց կաթողիկոսական աթոռը, որ վերացրված էր Վրաստանը Ռուսաստանի հետ միացնելուց յետոյ»։

—

Ստացանք Բագուի աղէտի զոհերի օգտին. 1) Սիրական Աստուածատուրեանից և իր որդիներից (Օդեսսա) 150 րուբլի, 2) Մէյսարի գիւղի հասարակութիւնից Մարտիրոս քահ. Տէր-Նահապետեանի և Գ. Թումեանի ձեռքով հանգանակած 20 ր., 3) Գէօրկիևսկ գիւղից Լևոն Յ. Քոչարեանի ձեռքով հաւաքած 23 ր.։ Ընդհանուր գումարը նախկին ստացածների հետ միասին 22,865 րուբլի 80 կօպէկ։

—

Ստացանք Զխար գիւղի հրկիզեալների օգտին Սուրէն Մուսթաֆեանից 25 րուբլի։ Ընդհանուր գումարը նախկին ստացածների հետ միասին 1076 րուբլի 87 կօպէկ։

—

Մարտի 13-ին, ասում է «Кр. Вѣст.» լրագիրը, խոշոր խառնակութիւններ տեղի ունեցան Եալտայում։ Խառնակութիւնների պատճառը եղել է պրիստաւի անզգոյշ վարմունքը։ Պօրտ-Արտուրից վերադարձած մի վիրաւոր կազակ պրիստաւին հարկաւոր յարգանքը (честь) չէ տալիս։ Պրիստաւը պահանջում է, իսկ կազակը յայտնում է, որ ինքը պարտաւոր չէ ոստիկանական պաշտօնեային յարգանք մատուցանել։ Պրիստաւը հրամայում է 2 գօրօդօվօյի տանել կազակին ոստիկանատուն, իսկ կազակը դիմադրում է։ Գալիս են 2 նոր ոստիկաններ էլ և բռնի տանում են կազակին, նետելով կառքի վրա։ Կազակը բղաւում, օգնութիւն է հայցում, համոզված լինելով, որ ոստիկանատանն իրան լաւ ծեծելու են։ Հաւաքվում է ահագին ամբոխ, որը գոռում-գոչումով պահանջում է արձակել կազակին։ Այդ միջոցին կառքով անցնում է իսպրաւնիկ Գվօզդօվիչը. ամբոխից մէկը քարով վիրաւորում է նրա աչքը։ Յետոյ, կատաղած ամբոխն սկսում է բռնի ներս խուժել ոստիկանատուն։ Պրիստաւը վախենում և արձակում է կազակին։ Հետևեալ օր ամբոխը դիմում է դէպի ծովափի խանութները։ Մի ժամվայ մէջ այդ կոյր ամբոխը կողոպտում, թալանում է բոլոր պատահած խանութները, կոտրատում, փշրում է գեղեցիկ Եալտայի սիրուն խանութների ահագին ապակիները, դռները, ներսը եղած-չեղածը։ Ամենից շատ տուժում են ուտելեղէնների և խմելիքների խանութները։ Ամբողջ ծովափը ներկայացնում էր, այդ դժբաղդ մէկ ժամից յետոյ, կատարեալ աւերակ։ Առաջին օրը, մարտի 13 ին կողոպտում են ոստիկանատունը, բոլոր բանտարկեալներին արձակում և ցրվում։ Դէպքը պատահում է երեկոյեան 6—7 ժամերին։ Գիշերը հանգիստ է անցնում, իսկ մարտի 14-ին, երկուշաբթի օրը նախ հրդեհում են մի քանի տներ. երբ հրդեհաշէջները գալիս են, ամբոխը խանգարում է հանգցնել կրակը, իսկ միւս կողմից կատարում է վերևում նկարագրված կողոպուտը և վանդալութիւնները։

—

Կաղանից գրում են «С. От.» լրագրին. «Այս օրերս Թատրօնում պրօկլամացիաներ ցրելու մէջ կասկածելով, ձերբակալել են երկու կին։ Երբ գալլերէայից պրօկլամացիաները Թռչում էին, մի քանի հատ էլ Թափվեցին նրանց վրա։ Մի առանց համազգեստի «հայրենասէր» իր սեփական աչքերովը տեսել է, թէ ինչպէս այդ կիները ցրելիս են եղել յանցաւոր կոչերը։ Այդ կանանցը ձերբակալում և ուղարկում են I բաժնի ոստիկանատունը, ու սկսել են խուզարկել նրանց։ Խուզարկում է մի կին, իսկ պրիստաւի օգնականը բոլոր ժամանակը նայում է դռան փոքրիկ պատուհանից։ Կանանց բողոքներն ի զուր անցան։ Գիշերվայ ժամը 2 ին ձերբակալվածներից մէկի մօտ բռնի ներս է մտնում պրիստաւի օգնական Բօզանօվը միայն ներքնազգեստներով, քննութիւն կատարելու համար։ Բարձրանում է աղմուկ, և կարգ ու կանօնի ասպետը հեռանում է։ Հետևեալ օրը կանանց ազատում են։ Ասում են, որ այդ գործի համար կանայք գանգատ են տուել»։

—

Պետերբուրգի ս. Սինօդը, ասում է Слово, լրագիրը, արդէն վճռել է հոգևոր դպրոցական հիմնարկութիւնների բարենորոգման խնդիրը. պէտք է վերադառնալ 1864 Թւի օրէնքներին, որոնց համաձայն սեմինարիստները ընդունվում էին բոլոր բարձրագոյն դպրոցները։

—

Կալուգայից գրում են «С. От.» լրագրին. «Այստեղի բնակիչներից 250 հոգի հեռագրով, իրանց սեփական ստորագրութիւններով դիմել էին Պետերբուրգ՝ մինիստրների կօմիտէտի նախագահին, ներքին գործերի մինիստրի, արդարադատութեան և ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրներին, խնդրելով միջոցներ ձեռք առնել աշակերտներին ջարդ ու փշուր անելու դէմ, որ կատարում է ոստիկանութիւնը կամ, նրա անուշադրութեան պատճառով, սրիկաները։ Այդ հեռագրի արդիւնքը չափազանց հետաքրքրական է։ Հեռագրի ստորագրողներից այն անձերը, որ գտնվում են պետական ծառայութեան մէջ, ինչպէս՝ քաղաքագլուխը, քաղաքային ուպրավայի նահանգական և գաւառական զեմստվօների կազմը և ուրիշները՝ նահանգապետի մօտ կանչվեցին, որպէս զի ներշնչումներ ստանան—այսինքն՝ յանդիմանվեն։ Ուրիշ վարչութիւնների մէջ ծառայող անձերին առաջարկված է գրաւոր բացատրութիւններ տալ։ Ադմինիստրացիան զբաղված է ուսումնասիրութեամբ ցուցակի միւս անունների, որոնք գտնվում են հեռագրի տակը. աշխատում են որոշել թէ ինչ դիրքի և ինչ զբաղմունքի տէր են ստորագրողները»։

—

Եալտայից գրում են Р. В. լրագրին մարտի 15-ին. «Այսօր նահանգապետի օգնական և պաշտօնակատար կոմս Մուրավիևի Թոյլտւութիւնով կոմս Մուրաւիևի հասարակական պարտէզում, բաց հրապարակի վրա, կապոյտ երկինքն առաստաղ ունենալով, Եալտայի բանւորները, 2000-ից աւելի մարդ, ընդհանուր ժողով կայացրին, իրանց կարիքների մասին խորհրդակցելու համար։ Կազմվեց մի խնդիր մինիստրների խորհրդին ներկայացնելու համար։ Խնդիրն ընդունվեց ուրաներով և ծափահարութիւններով և ծածկվեց բազմաթիւ ստորագրութիւններով։ Այդ Թղթով խնդրում են անյապաղ հրաւիրել սահմանադիր ժողով և յայտարարել խօսքի, ժողովների, ընկերակցութիւնների ազատութիւն և անձի անձեռնմխելիութիւն։ Բացի դրանից մտադրութիւն կայ կազմել մի ամբողջ շարք բանւորական ժողովներ, ամեն մի համքարութիւն, նոյն իսկ տան ծառաները, առանձին-առանձին. այդ ժողովներում քննվելու են իրանց յատուկ կարիքները։ Ժողովին ներկայ չէր ոչ մի յայտնի ոստիկան։ Եղանակը տաք է։ Քաղաքը պահպանված է զօրքերով»։

—

Դվինսկից հաղորդում են Б. В. լրագրին. «Մարտի 18-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, Րիժսկի բազմամբոխ փողոցում սպանութեան փորձ արվեց ոստիկանապետի օգնական Բուլիգինի դէմ, հասարակութեան աչքի առաջ։ Չորս անյայտ մարդիկ ատրճանակներից կրակում էին Բուլիգինի վրա։ Գնդակներից մէկով Բուլիգինը գլխին վէրք է ստացել, բայց ոչ վտանգաւոր։ Կրակ անողներից ոչ մէկը չէ

բռնվել և մինչև այժմ չէ գտնվել։ Բնորոշ է այն, որ մի ամսվայ ընթացքում այս չորրորդ դէպքն է ոստիկանական պաշտօնեաներին սպանելու փորձի»։

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ 24 մարտի։ Պաշտօնական։ Սենատոր Կուզմինսկուն յանձնարարած Բագուի քաղաքի և նահանգի վերաքննութիւն անելու առիթով Բարձրագոյն բացատրած է որ Բագու քաղաքի և նահանգի սահմաններում վերաքննութեան ենթակայ են բոլոր հաստատութիւնները. բացառութիւն չեն կազմում նաև Բագուի քաղաքական-հասարակական վարչութիւնը և նահանգական ժանդարմական կառավարութիւնը։ Վերաքննի սենատորներին տրուող հրահանգների կանոնները՝ պաշտօնատար անձանց դատի ենթարկելու վերաբերութեամբ՝ ոյժ ունեն և այս վերաքննութեան մէջ։ 1880 թ. սեպտ. 22-ի Բարձրագոյն հրամանի երկրորդ կէտի և քրէական դատավարութեան օրէնսգրքի յօդուածների համաձայն՝ վերաքննող սենատորը իրաւունք ունի պահանջելու իր վերաքննութեան նիւթերին վերաբերող այն բոլոր գործերը, որոնք գտնվում են Կովկասի ընդհանուր վարչութեան զանազան մասերի թղթերում։

—

ԱՐՄԱՒԻՐԻՑ մեզ գրում են. «Մարտի 20-ին, պատարագից յետոյ, բազմամարդ ժողովրդի առաջ, մանաւանդ երիտասարդութեան, տեղիս մայր տաճարում հոգեհանգիստ կատարվեց վաղամեռիկ Քրիստափոր Միքայելեանի յիշատակին։»

—

ՔՈՒԹԱՅԻՍԻՑ մեզ գրում են. «Այսօր, կէս գիշերին, անյայտ չարագործները կոտրելով «Нахшира» ընկերութեան պահեստարանի պատուհանը, ներս են մտել և տարել մօտ 100 ռուբլու իրեր։ Վերջին ժամանակներս աւազակութիւնները այս կողմերը մեծ ծաւալ են ստացել։ Չարամիտ մարդիկ, օգտվելով ներկայ խառնակութիւններից, մոլորեցնում են գիւղացի տգէտ ժողովրդին խաբելով, թէ իրանք կօմիտէտներից են ուղարկված միութեան և հաւասարութեան գաղափարը դրանց մէջ քարոզելու համար և ապա անսպասելի կերպով տմարդի յարձակում գործում միամիտ ժողովրդի վրա։ Ահա այսպիսի խորամանկ միջոցի են դիմել և երէկվայ գուրիացի աւազակները, որոնք ծանօթանալով ժողովրդի ու տեղի դիրքի հետ յարձակւում են գործել ու խլել եօթ հազար ռուբլի։ Ամբողջ Տկվիբուլի և նրա շրջակայ բոլոր գիւղերի համար միմիայն երեք ստրաժնիկներ են նշանակված, որոնք անզօր գտնվեցան աւազակներին բռնելու, բայց շնորհիւ այստեղի կառավարչի ձեռք առած միջոցների յոյս կայ, որ չարագործները գտնվեն»։

—

Բորչալուի գաւառի, Լօռու մասի ՁՈՐԱԳԻՒՂ գիւղից մեզ գրում են. «Ամսիս 22-ին մի քանի անյայտ չարագործներ մտնում են Հնևանայ ձորում, Ձորագիւղի մօտ գտնվող Աղալօ Սահակեանի մեղուանոցը, ուր գտնվում էր մօտ 4—500 փեթակ և մի քանի եւրոպական արկղներ։ Հանելով բոլոր փեթակներից մեղուների ձմեռվայ պաշարը, փայտով ջարդում են մեղուներին փեթակների մէջ և այդ բոլորը այրում։ Դրանից յետոյ վերցնում են մեղրը և ճանապարհ ընկնում դէպի տուն, բայց անկարող լինելով տանել բոլոր մեղրը, մի մասը թափում են ճանապարհի վրա, որից միւս օրը մի գիւղացի ճանապարհորդ շատ ուտելուց հիւանդանում է։ Վնասը հաշւում է մօտ 4—500 ր.»։

—

ՌՕՍՏՕՎԻՑ մեզ գրում են. «Երէկ Նոր-Նախիջևանի ս. Գէորգ եկեղեցում հոգեհանգիստ կատարվեց Քրիստափոր Միքայէլեանի յիշատակին։ Երգում էր քառաձայն խումբը. պատարագիչ քահանան կարդաց անմոռաց գործիչի կենսագրութիւնը։ Դրված էր մի պսակ հետեւեալ մակագրութեամբ։ «Անմոռանալի Քրիստափոր Միքայէլեանին—Նոր-Նախիջևանի համակրող հայ երիտասարդութիւնից»։ Եկեղեցին լի էր հասարակութեամբ»։

—

ԱՐՄԱՒԻՐԻՑ մեզ գրում են. «Երէկ, ամսիս 20-ին, տեղիս մայր եկեղեցում, խուռն բազմութեան ներկայութեամբ, հոգեհանգիստ կատարվեց Բագւում ընկած անմեղ զոհերի յիշատակին։ Նախ՝ տեղիս գործակալ հայր Թվլեանը մի հակիրճ և ազդու քարոզով բացատրեց ժողովրդին հոգեհանգստի նպատակը և մեր անպատրաստականութիւնը դիմադրութիւնների դէպքում և յետոյ հայր Սէֆերեանը չէրքեզերէն լեզուով նոյն քարոզի միտքը հասկացրեց՝ տեղիս չէրքեզահայ աղօթարարներին։ Եկեղեցում սկսվեց հանգանակութիւն Բագուի զոհերին օգնութիւն հասցնելու համար. գանձանակ էր մանածում իրաւաբան Զ. Բալաղեանը, որը և հաւաքեց 207 ր.։ Սրտառուչ էին չէրքեզախօս հայ աշակերտների տուած լումաները, որոնք իրանց համակրելի ռուս աւագ ուսուցչի ղեկավարութեամբ մօտենում էին գանձանակին իրանց մատաղ սրտից բխղածը նուիրելով բագւեցի զոհերին և կարօտեալներին։ Հոգեհանգստից յետոյ խմբագրվեց մի հեռագիր Վեհափառ Կաթողիկոսին բազմաթիւ ստորագրութիւններով։ Հանգանակութիւնը շարունակվում է»։

—

ԹԷՕԴՕՍԻԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Փետրվարի 13-ին Թէօդօսիայի հայոց ուսումնարանում ծխական ընդհանուր ժողով կայացաւ նախագահութեամբ տեղիս ծխատէր քահանայ Ներսէս Հերթեցեանի։ Ժողովը զբաղվեց երեցփոխ ընտրելու հարցով, նախկին երէցփոխի հրաժարման պատճառով։ Ժողովը ձայների առաւելութեամբ ընտրեց պ. Նիկողայոս Սուքաշեանին»։

—

ՏԿՎԻԲՈՒԼԻՑ մեզ գրում են. «Մարտի 21-ին, առաւօտեան ժամը 8-ին, Տկվիբուլի ճանապարհին «Նախշիրա» ընկերութեան գործարանի 2 պահապանի, մի տասնապետի և ուղեկցող բանւորի վրա յարձակվում են 8 զրահաւորված գուրիեցի աւազակներ և տանում եօթ հազար ռուբլի փող, ծանր կերպով վիրաւորելով պահապաններից մէկին»։

—

ԽԱՐԿՕՎԻՑ մեզ գրում են. «Տեղիս աղօթատան շինութեան մէջ, Սամուէլեան քահանայի նախագահութեամբ, ծխական ժողով էր գումարված՝ մօտ ապագայում սեփական աղօթատուն ունենալու հարցը վերջնականապէս որոշելու նպատակով։ Ծխականների մեծամասնութեամբ միաձայն որոշվեց ձեռք բերել սեփական տեղ քաղաքի կենտրոններում, որի վրա պէտք է տեղաւորված լինի թէ աղօթատունը, թէ ուսումնարանը և թէ թատրօնական բեմը։ Ծխականների ոգևորութիւնը և իրանց հովուի եռանդուն գործունէութիւնը վերոյիշեալ հարցը իրագործելու համար կատարելապէս համոզում են մեզ, որ Խարկովի հայ գաղութը ապագայում մեծ դեր է խաղալու նաև շրջակայքում ապրող հայերի կեանքում։ Հաւանական է, աղօթատունը շուտով պատրաստ լինի։ Դպրոցը խոստացել է շինել սիմֆերոպօլցի պ. Թօփալեանը։ Պէտք է յուսալ, որ այս երկու կարևոր հիմնարկութիւնները 1905 թւի ընթացքում իսկ հնարաւորութիւն կունենան մխիթարելու հայրենիքի բոլոր շնորհներից զրկված գաղթականութեանը... Ծխականները վերջում յայտնեցին իրանց խորին շնորհակալութիւնը Սամուէլեանց քահանային, որ նա իր ամբողջ էութեամբ ձգտում է իրանց խոպան դաշտավայրում մի փոքրիկ մշակված այգեստան հիմնելու»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Զինւորական մինիստրի խօսակցութիւնը լրագրի աշխատակցի հետ։ «Русь» լրագրում տպված է այդ լրագրի աշխատակցի մի ընդարձակ խօսակցութիւնը զինւորական մինիստր գեներալ-ադիւտանտ Սախարովի հետ։

Գեներալը հերքում է այն լուրը, որ իբր թէ ինքը թողնում է զինւորական մինիստրի պաշտօնը։ Կորուստների ընդհանուր գումարը Մուկդէնի մօտ մինիստրը չէ կարող որոշել, բայց յամենայն դէպս եապօնացիները նշանաւոր կերպով չափազանցրին մեր գերիների թիւը—48 հազար։ «Մեր զեկուցումներից կարելի էր եզրակացնել, որ մենք եապօնացիներից թոյլ չենք։ Թէ մենք և թէ ամենքը մեծ յոյս ունէինք, որ այստեղ աջողութիւն կունենանք։ Մեզ ասում էին, որ ներկայ դրութեան ամբողջ դժուարութիւնը Մուկդէնի մօտ այն է, որ անկարելի է յարձակում գործել թշնամու ամրացրած դիրքերի վրա առանց մեծ րիսկի, և ով առաջին անգամ յարձակում կը գործէ նրանց վրա, նա կարող է ահագին կորուստներ ունենալ և ջարդ կրել։ Եւ այդ պատճառով մենք աւելի լաւ էինք համարում րիսկ չանել, բայց եապօնացիները առաջինն էին, որ մեզ վրա յարձակվելու առաջին փորձն արին և, ի մեծ զարմանս, ոչ միայն ջարդ չը կրեցին, այլ մեզ յաղթեցին։ Երբ յիրաւի մեր զօրքի թիւը հաւասար էր եապօնականին կամ մի քիչ պակաս էր նրանից, եթէ մեր զինւորական յատկութիւնը այնքան մեծ է, որ եապօնացիների կատաղի յարձակումների անթիւ շարքերից յետոյ 14 օրվայ ընթացքում նա զիջանում է դիրքը միայն հրամանի հնազանդվելով, եթէ մեր արտիլերիան ոչ միայն վատ չէ, այլ աւելի լաւ է թշնամու արտիլերիայից, ուրեմն այդ բոլորից պէտք է միակ եզրակացութիւն հանել, այն է, որ արուեստը մեր կողմը չէ։ Բայց սրանով ես ոչ ոքի չեմ ուզում մեղադրել, այլ միայն ասում եմ փաստը։ Այդ առիթով ես պէտք է ասեմ, որ ես վաղուց արդէն լսում եմ մեղադրանքներ իմ դէմ, որ ես իբր թէ ինտրիգներ եմ լարում գեներալ Կուրօպատկինի դէմ և ուզում եմ խալիչան հանել նրա տակից։ Այդպիսի յիմարութեանը չարժէ, ի հարկէ, պատասխանել. մենք առաջ ծառայում էինք նրա հետ միասին, մենք կարող էինք տարբեր հայեացքների լինել, բայց ոչ մի կռիւ չենք ունեցել և մանաւանդ սուր յարաբերութիւններ։ Բայց եթէ դրանք լինէին էլ, ուրեմն միթէ ես, զուտ ռուս մարդս, այդպիսի ծանր րօպէներում կը սկսէի հաշիւներս դըստել նրա հետ։ Բոլորը, ինչ որ զինւորական մինիստրութիւնը կարող էր անել, անում էր անյետաձգելի կերպով։ Գեներալ Կուրօպատկինի բոլոր պահանջները հնարաւորութեան չափ անյապաղ կատարվում էին, չը նայելով որ երբեմն շատ դժուար էր լինում մեզ համար։ Բայց միայն զինւորական մինիստրութիւնը չէր, այլ և բոլոր ուրիշ ատեաններն էլ ցոյց էին տալիս ամեն տեսակ աջակցութիւն»։

Ապա գեներալ-ադիւտանտ Սախարով կանգ առաւ այն մեղադրանքների վրա, որ ուղղվում են նրան որպէս զինւորական մինիստրի։ Մեղադրութեան ամենաէական կէտերից մէկը,—ասում է նա,—այն է, որ ես պահեստի զօրքեր էի ուղարկում, այսինքն, այսպէս ասած, երկրորդ տեսակի զօրք. բայց ամենից առաջ պէտք է նկատել, որ մօբիլիզացիայի սկզբնական պլանը ես չեմ ստեղծել, և ես, զինւորական մինիստրի պաշտօնը ստանձնելով, ստացայ այդ պլանը գործադրելու համար, որպէս արդէն հաստատված։ Ընդհակառակը, այն ժամանակից, երբ ես մինիստրութեան գլուխ անցայ, ես բանակն ուղարկեցի ընդամէնը մի պահեստի դիվիզիա, իսկ մնացած զօրքերը դաշտային էին։ Ուղարկվեցին ռուսական բոլոր հրացանաձիգ գնդերը, որոնք ռազմական տեսակէտից գվարդեական գնդերից ստոր չէին։ Ուղարկված են նոյնպէս ռազմական բարձր հռչակ ունեցող գնդեր—գեներալ Դրագօմիրովի փառաւոր դիվիզիան, որը առաջինն էր, որ Դանուբով անցաւ, Շիպկան պաշտպանող 9 դ սպառնալի դիվիզիան։ Պահեստի զօրքեր ուղարկվում էին պատերազմական գործողութիւնների առաջին ժամանակները միայն, երբ մենք չը գիտէինք, թէ արդեօք բարդութիւններ չե՞ն ծագի Եւրոպայում»։ Իր խօսակցութեան վերջում գեներալ-ադիւտանտ Սախարով ի միջի այլոց ասաց. «Մերձակայ ապագայում մենք յոյս ունենք կառավարվել առանց պահեստազօրքերի, որովհետև մենք դեռ նշանաւոր մնացորդ ունենք նախկին մօբիլիզացիայից»։ (Русск. Вѣд.)։

Ամերիկական թղթակցի գերի բռնվելը։ «Neue Iork Herald» լրագրի Պարիզի խմբագրութիւնը հեռագիր ստացաւ Շիֆնօկիից, իր պատերազմական թղթակցից ռուսական բանակում, Մակ-Կուլլից, որին եապօնացիները գերի էին բռնել։ Մակ-Կուլլը հաղորդում է, որ ինքը գերի ընկաւ մարտի 11-ին (ն. ա.) Տելինի մօտ եապօնական գվարդիայի ձեռքը 5000 ռուսների հետ միասին։ Ռուսները բաց հովտում էին գտնվում, չորս կողմից շրջապատված, շրապնէլի զօրեղ կրակի տակ, և ծանր կորուստներ կրեցին։ Նրանք անելանելի կացութեան մէջ էին և անձնատուր եղան։

Վերջին տեղեկութիւններ պատերազմական գործողութիւնների բեմից։ «Berl. Loc. Anz.» լրագրին հեռագրում են, որ եապօնացիները աւելի առաջ են շարժվում, քան կարծում են և անկասկած իրանց նպատակ են դրել շրջապատել թշնամուն։ Շուտով սպասում են նրանց արշաւանքին։ Ենթադրում են, որ ռուսները յետ կը նահանջեն դէպի Սունգարիի հովիտը և կը կենտրօնանան Խարբինի մօտ։ (Нов.)

Լուրեր խաղաղութեան մասին։ «Associated Pres.»-ի աշխատակիցը հեռագրում է Պետերբուրգից, որ խաղաղութեան բանակցութիւններ սկսելու առաջին քայլը արդէն արված է, և Ռուսաստանն է արել, որը կողմնակի ճանապարհով հաղորդել է Եապօնիային մի քանի բացասական պայմաններ, որոնց հիման վրա նա կարող էր խաղաղութեան դաշն կապել, այն է, որ նա չէ կարող ոչ հողային զիջումներ անել, ոչ պատերազմական տուգանք տալ։ Ռուսաստանը թողեց Եապօնիային վճռելու, թէ ցանկանում է նա արդեօք այդպիսի պայմաններով բանակցութիւններ սկսել, բայց Եապօնիայից պատասխան դեռ չէ ստացել։ «Neue Iork Herald» լրագրի Պետերբուրգից ստացած տեղեկութեան համեմատ, ռուսական ղեկավարող շրջանները առաջվան պէս յամառութեամբ պատերազմը շարունակելու կողմն են։ «Frank. Zeit.» լրագրին Պարիզից բոլորովին անհաւատալի լուրեր են հաղորդում, որ իբր թէ խաղաղութեան կամ պատերազմի հարցը կը վճռվի, ինչպէս և 50 տարի առաջ, Պարիզի կօնգրէսում և իբր թէ այդ լուրը ստացվել է ռուսական շրջաններից։ Այդ բանը պատճառաբանվում է նրանով, որ խաղաղութեան պայմաններում շահագրգռված են ոչ միայն Ռուսաստանը և Եապօնիան, բայց և ուրիշ պետութիւնները։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

25 մարտի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գեներալ-լէյտէնանտ Խարկեվիչի հեռագիրը գլխաւոր շտաբին մարտի 25-ից. «Մարտի 24-ին մեր կաւալերները ստիպեցին եապօնական հեծելազօրին նահանջել Երգախէցզիից դէպի Ցուլիշու։ Մեր զօրախմբերից մէկը, մարտի 22-ի առաւօտը մօտենալով Ցզինցզեատունին, կռւի մտաւ թշնամու հետ, որն իր խմբում ունէր մօտ 6,000 խունխուզ։ Կռւի հետևանքների մասին դեռ զեկուցում չէ ստացվել»։

ՀՌՕՄ։ Թագաւորը, արտաքին գործերի և ծովային մինիստրների ուղեկցութեամբ, մեկնեց Նէապօլ, ուր ժամանեց կէսօրին։ Թագաւորը կայարանից ուղղակի արսէնալ գնաց, իսկ այնտեղից գնաց կայսերական «Հօհէնցօլլէրն» զբօսանաւը, ուր նրան դիմաւորեցին Վիլհէլմ կայսրը և պրինց Ադալբէրտը։ Հանդիպումը մտերմական էր։ Միապետները գրկախառնվեցին։ Ժամը $12^1/_2$-ին նախաճաշ տրվեց, որից յետոյ երկու միապետները գնացին իտալական «Մարգարիտա Թագուհի» նաւը։ Մամուլը ողջունում է կայսրին, թէև միաձայն յայտնում է, որ նրա գալուստը քաղաքական բնաւորութիւն չունի։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ։ Ֆրանսիական դեսպան Ժիւսսէրանը այցելեց զինւորական մինիստր Տաֆտային և նրա հետ խօսեց գերմանական դեսպան Շտերնբերգի յիշատակագրի մասին, որ վերաբերում է Մարօկկօին։ Տաֆտան յայտնեց, որ ինքը ոչինչ չի ձեռնարկի, մինչև որ նախագահ Ռուզվելտը չը բռնէ գործերը. նա աւելացրեց, որ թէև Միացեալ Նահանգները կողմնակից են Մարօկկօում բաց դռների քաղաքականութեանը, սակայն հաւանական չէ, որ Ամերիկան միանայ Գերմանիայի հետ Մարօկկօում առևտրական յարաբերութիւնները պահպանելու համար։ Միացեալ Նահանգները նախաձեռնութիւնն իր վրա չի առնի, բայց եթէ առաջարկվի միջազգային կօնֆէրենցիա հրաւիրել՝ կը մասնակցէ։

ՆԷԱՊՕԼ։ Գերմանական կայսրը և իտալական թագաւորը աւտօմօբիլով զբօսանք կատարեցին քաղաքում և այցելեցին աքուարիումը։ Երեկոյեան հասարակական շէնքերը լուսաւորված էին։

ՄԱՐՍԷԼ։ Ալէքսանդրա թագուհին աւտօմօբիլով զբօսանք կատարեց քաղաքում և զբօսանաւի վրա ընդունեց քաղաքապետ Շանօին։

ՇԱՆԳՀԱՅ։ Չինական կառավարութիւնը Չիֆուի դաօտային Պէկին հրաւիրեց՝ մասնակցելու Շանտունի երկաթուղու մասին կայանալիք խորհրդակցութեանը։ Լուրերին նայելով, Չինաստանը կը դիմադրէ Գերմանիայի պահանջներին երկաթուղու պաշտպանութեան վերաբերութեամբ։

ԼՕՆԴՕՆ, 24 մարտի։ Ժամանեց «Ալատօն» շոգենաւը, որ բռնել էին ռուսները անցեալ տարվայ յունիսի 3-ին և ձերբակալված պահել էին Վլադիվօստօկում 5 ամիս։ Մի թղթակից խօսել է նաւի ծառայողների հետ, որոնք յայտնել են, թէ ռուսներն իրանց հետ լաւ էին վարվում։

ՍԱՐԱՏՕՎ։ Նահանգապետը կարգադրութիւն է արել, որով արգելվում հրացան և սառն զէնքեր կրել փողոցներում և հասարակական վայրերում Սարատով, Ցարիցին և Վօլս քաղաքներում։ Այդ կարգադրութիւնը զանց առնողները ենթարկվում են մինչև 3 ամիս բանտարկութեան և 500 ր. տուգանքի։

ԲԵՐԼԻՆ։ «Nrd. Allz. Z.»-ը շարունակում է իր բանակռիւը «Temps»-ի հետ։ Այս վերջինում մի քանի օր առաջ հաղորդված էր, որ կայսրին Տանժեր այցելելու դրդող պատճառը այն է, որ կայսրը ցանկանում էր արտայայտել

իր անբաւականութիւնը, որ Ռուսաստանը մերժել է հետեւել Գերմանիայի խորհուրդներին խաղաղութեան բանակցութիւնների մասին, և այդ դժգոհութիւնն արդէն երևաց նրանով, որ առաջարկվեց Բերլինում բանակցութիւններ անել եապօնական փոխառութեան մասին «N. A. Z.»-ը յայտնում է, որ այդ լուրը մի համարձակ սուտ է։ Վիլհելմ կայսրը չի խառնվում ոչ Թագաւոր հայսրի դիտաւորութիւնների մէջ պատերազմ մղելու կամ խաղաղութիւն կնքելու վերաբերութեամբ, ոչ էլ այն հարցի մէջ, թէ ո՞ւր և ինչ ձևով կուող կողմերը փոխառութիւն կը կնքեն։

ԿԱՆԷԱ, 24 մարտի։ Բոլոր միջազգային զօրքերը, բացի ռուսական գնդից, գնացին Ալիկիան, որպէս զի հանէլյից դուրս կազմեն մի զինուորական շղթայ։ Ֆրանսիական թնդանօթակիր նաւակը գնաց Սիլիա, ուր պատրաստվում է ցոյց վաղվան համար։ Տիրում է ընդհանուր յուսախաբութիւն, որովհետև պետութիւնները մերժեցին կղզին Յունաստանի հետ միացնելու խնդիրը։ Ռուսական զօրքերի պահանջելով Րէտիմնօում վայր իջեցրին ագիտաօրների բարձրացրած յունական դրօշակը։ Տէրիսսօի մօտ գտնվող ապստամբները մտադիր են վաղը գալ Կանէա տօնելու Յունաստանի անկախութեան հրատարակման տարեդարձը։

26 մարտի

ՄՕՍԿՎԱ։ Ռուսական առևտրական ծովագնացութեանը նպաստող ընկերութիւնը մարտի 31-ի նիստում պէտք է խորհրդակցէ Մօսկվայում այս տարի գետային դպրոց, ծովային պատրաստական դպրոց և մեքենավարների դասընթաց բաց անելու հարցի մասին։

ՀԷԼՍԻՆԳՖՕՐՍ։ Ժամանեց ֆինլանդական գեներալ-նահանգապետը։

ՏՕԿԻՕ, 25 մարտի։ Պաշտօնական։ Ռուսական 2 վաշտ հետեւակ դուրս եկան Տաօլուի շրջանից դէպի արևմուտք և մարտի 23-ին կանգ առան Տախէիօում։ Սինչաօտունի վրա յարձակվող ռուսական ուժերի մեծ մասը նահանջեց դէպի Սումէնչէն. Մնացածները դիմեցին դէպի Ֆինխուանսեան։ Նոյն օրը երեկոյեան դէմ ռուսների ոչ մի հետք անգամ չը մնաց Սիմլէտունից հարաւ։ Այսօր կոմս Կատցուրայի, մինիստրների խորհրդի նախագահի մօտ կայացաւ կարևոր խորհրդակցութիւն, որ տևեց 5 ժամ։ Ներկայ էին նոյնպէս մարկիզ Եամագատան, կոմս Մատցուկատան, կոմս Ինուէդը և արտաքին գործերի, զինուորական ու ծովային մինիստրները։

ԲԵՐԼԻՆ։ Րայխստագը փակվեց մինչև մայիսի 22-ը։ «Foss. Z.»-ը, ներշնչված լինելով, յայտնում է, անգլիական լուրերի հակառակ, որ Վաշինգտօնի գերմանական դեսպանը Միացեալ Նահանգների կառավարութեանը չէ տուել ոչ յայտագիր, ոչ էլ յիշատակագիր Մարոկկօի հարցում Գերմանիայի գործունէութեան եղանակի մասին։ Այդ փաստից պարզ երևում է, որ Գերմանիան մտադիր չէ դրդել ամերիքական կառավարութեանն իրան օգնելու իր մարօկկեան քաղաքականութեան մէջ։ Մարօկկեան հարցը կօնֆերէնցիայի լուծման առաջարկելու մտքի առիթով «Foss. Z.»-ը նկատում է. «արդեօք այդ միտքը այժմ կիրագործվի՞, դժուար է գուշակել, սակայն Գերմանիան չէ մտածում ոչ մի կօնֆերէնցիա հրաւիրելու մասին»։ Վերջում լրագիրը խօսում է այն լուրի մասին, որ իբր թէ Գերմանիան առաջարկել է Մարօկկօին փոխառութիւն, որպէս զի ազատվի ֆրանսիական պարտքից. այդպիսի բանակցութիւնները, ասում է լրագիրը, եթէ նոյն իսկ կատարվում են, յամենայն դէպս արվում են առանց կայսերական կառավարութեան միջնորդութեան։ Մարօկկօի պարտքն ընդամենը 20 միլիօն է։

26 մարտի

ՏՕԿԻՕ, Մարտի 25-ին։ Սէուլ-Ֆուզանի երկաթուղային գիծը կը բացվի մարտի 12 ին։ Ճանապարհի շինութիւնը մօտենում է վերջին։ —Պրուսական սրբից Լէօպօլդ հասաւ Պէկին և վաղը կը ներկայանայ չինական կայսրին։ Այստեղ հարց են տալիս իրար՝ թէ ինչ կերպով նա կը միանայ ռուսական զօրքին։—Այստեղ բացված է երկու խայտառակ գործ զինուորական մինիստրութեան յանձնարարած կապալների վերաբերմամբ։ Պատգամաւորների ժողովի ենթամասնաժողովը որոշեց պահանջել Միկադօյից, որ նա դատի ենթարկէ յանցաւորներին։ Կարծում են, որ այս գործի քննութիւնը կը խախտէ կառավարութեան դիրքը, որովհետև այն ժամանակ, երբ վերոյիշեալ կապալները տրվում էին, այժմեան մինիստր-նախագահ Կատցուրա զինուորական մինիստր էր։

ԲԱՏԱՎԻԱ։ Չինական ջօնկաները զեկուցանում են, թէ եապօնական զինուորական նաւերը հսկում են այն բոլոր նեղուցների վրա որոնցով Րօժեստվենսկին կարող էր փորձել անցնել դէպի չինական ծովը։ Նրանց շրջանաւերն և սուզանաւերը նետված են Զօնդի և Ֆլօրէսբալէի նեղուցներում։ Գիշերով նաւերը շրջում են առանց կրակների։ Մերձակայ տեղերում տիրում է խիստ անհանգստութիւն առաջիկայ ծովային հաւանական մեծ կուի պատճառով, թէպէտև ծովային օֆիցերների կարծիքով, Տօգօն, կուիւ սկսելուց առաջ, թոյլ կը տայ Րօժէստվէնսկուն անցնելու նեղուցներից և մտնելու չինական ծովը։

ՍԻՆԳԱՊՈՒՐ։ Մի եղերային նաւի նաւապետ յայտնեց թէ Պենանգի մօտ մի քանի մղոն դէպի հարաւ-արևմուտք այն նաւահանգըստից, նա տեսել է 37 զինուորական նաւեր։ Նա այն մասին ուրիշ մանրամասնութիւններ չէ հաղորդում։

ԿԱՆԷԱ, 25 մարտի։ Կանդանօում, Սէլինօի մօտ նշանաւոր ընդհարումներ տեղի ունեցաւ ապստամբների և ժանդարմների միջև, որոնցից երկուսը լուրջ կերպով վիրաւորվեցին։ 12 ապստամբներ ձերբակալվեցին։ Երկրորդ ընդհարումը տեղի ունեցաւ ապօկօրօնեան շրջանում, ուր ժամանակ 2 ապստամբներ բռնվեցին։

ԼԱՀՕՐ։ Ամեն ժամ նոր-նոր տեղեկութիւններ են ստացվում մեծ աղէտի սարսափների մասին, որ տեղի ունեցաւ անցեալ երեքշաբթի օրը։ Արդէն ցուցակագրված են 2000-ից աւելի սպանվածներ։

ԿԻԼ։ Ամերիկական էսկադրան ծովապետ Դէվիսի հրամանատարութեամբ Կիլ կը գայ ծովային մեծ արշաւանքին ներկայ լինելու։

ԴՐԷԶԴԷՆ։ Թագաւորը համաձայնվեց կոմսուհի Մօնտինիօզօի թոշակը 60,000 մարկ աւելացնել։ Կոմսուհին պարտաւորվում է տալ իր մանկահասակ աղջիկը։

ԳՈՒԲՄԻՆՆԷՆ։ Երբ 33-դ գնդի մի վաշտ անցնում էր շարժական կամրջի վրայով, կամուրջը մէջ տեղում պատռվեց և իրարից բաժանվեց։ Շատ զինուորներ և օֆիցէրներ ջուրն ընկան։ Շատերը խեղդվեցին։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Morn. Post»-ը հաղորդում է, որ «Ակաբօ» շոգենաւի զեկուցման հիման վրա, որ երէկ է վերադարձել Աֆրիկայի Պլիմութ, Սիէրա-Նէվադայից իր մեկնելուց 3 օր առաջ 500 զինուոր 1000 բեռնակիրներով միասին ուղարկվեցին Լիբէրիա երկրի խորքում տեղացիների ապստամբութիւնը զսպելու համար։— Բարօն Սուէմատսուն մի շաբաթաթերթում տպված յօդուածում խօսում է այն պայմանների մասին, որ Եապօնիան ամենևին չի ընդունի հարցի ժամանակաւոր լուծումը, եթէ Ռուսաստանը առաջարկէ խաղաղութիւն։— «Մենք խաղաղութիւն ենք ուզում, որը տևողական լինի գոնէ մէկ կամ երկու սերունդի համար։ Այն ենթադրութեան մասին, որ երբ թէ Եապօնիան կը հրաժարվի պատերազմական տուգանքից, եթէ Անգլիան և Ամերիկան պահովեն խաղաղութիւնը,—այդ առիթով Սուէմատսուն ասում է, որ թէև Եապօնիան բարձր է գնահատում այդ երկիրների բարեկամութիւնը և Անգլիայի դաշնակցութիւնը, բայց Եապօնիայի համար վիրաւորանք կը լինէր, եթէ ասէին որ նա այդ երկիրների բարեկամութեան համար ստիպված է հրաժարվել իր անցած իրաւունքներից։

ՍՕՖԻԱ։ Սերբիայի հետ մաքսային յարաբերութիւնները դեռ չեն կարգաւորված։ Կառավարական շրջաններն այդ յապաղումը բացատրում են մինիստր-նախագահի բացակայութիւնով։ Հակառակ եղած լուրերին, իշխանը չէ հաստատելու ժողովներին և բողոքներին վերաբերող մի քանի օրինագծերը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գեներալ Լինեվիչի հեռագիրը Նորին Կայսերական Մեծութեան Անունով մարտի 25-ին. «Ցզինցզեանտունի մօտ մեր զօրամասի կռիւը, որ սկսվեց մարտի 22-ին, տևեց 12 ժամ և թշնամուն մեծ կորուստներ պատճառեց թէ թնդանօթային և թէ հրացանի կրակով։ Զօրամասում սպանվեցին հարիւրապետ իշխան Մասալսկի, և 4 կազակ, վիրաւորված են պօդեսաուլ Հարամանը և հարիւրապետ Ձերվինսկին (երկուսն էլ մնացին շարքի մէջ), և երկու կազակ. բացի դրանից մի քանի թեթև վիրաւորներ մնացին շարքի մէջ։ Մարտի 23-ին մեր կամաւորները, կրակ անելով եապօնական պահակների վրա, յետ մղեցին նրանց Տայպինլին։ Մարտի 24-ին մեր հետևակ զօրախումբը, դուրս քշելով հակառակորդին, գրաւեց Կուիւշի գիւղը։ Եապօնացիները արագ նահանջեցին մեր զօրամասի առջևից»։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
ԶԻԿՕՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի. ներքին և նեարդային
Մ. Գ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մորթու, վեներակ և վիրաբուժութիւն։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—11—12 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.
Կ. Ի. ԳԶԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի
Դ. Ա. ԹԱՐԽԱՆԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
. Ա. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Ա. Գ. ՍԱԼՕԼՕՎ ատամնաբոյժ. 9—11 ժ.
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՇԵՐԲԻՆԻՆԱ—1½-2 ժ. մանկաբարձութեան և կանանց հ.։

ԵՐԵԿՕՆԵՐԸ
Դ. Ա. ԹԱՐԽԱՆԵԱՆՑ—7½—8 ժ.
Պ. Ա. ԱՐԳԱՋԻՈՆԻ. Կատարում է միկրօ-քիմիական և բակտերիօլոգիական հետազօտութիւններ։
Օ. Ա. ԱՌՎԱՆԻՏԱԿԻ—տանը. ծաղկահատ և բժշկական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ.։
Վճարը 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցում ընդունվում են և գիշերօթիկ հիւանդներ։
Հիւանդանոցի կառավարիչ՝ Բժ. Կ. Ի.

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Բ. Նաւասարդեան
Տեղափոխվելով Թիֆլիսից ՌՕՍՏՕՎ
Հիւանդներին ընդունում է 11—12 ժ. առ. և 7—8 ժ. երեկոյեան։
Б. Садовая, 136, д. Бакалова.
(ո. կ. ե. հ.) 99—100

Բժիշկ Ա. Միխիթարեանց
Ընդունում է մասնաւորապէս սիֆիլիս, մորթու և վեներական ախտ ունեցող հիւանդներ ամենայն օր, առաւօտ. 12—2. երեկոյեան 6—8 Մեծ Վանքի փողոց, տուն Կուզանօնի, դեղատան կից։ (տ. օ.) 45—80

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Ս. Գ. Տէրմազանեանց
ընդունում է հիւանդներին ամեն օր առաւօտեան ժամը 9—2 և երեկոյեան ժամը 3—6։
Երևանեան հրապարակ, տուն Արղութեան, լուսանկար Նալյեանցի բնակարան։

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Ս. Ա. Ստեփանեան
Ընդունում է առաւօտեան 9—2 և 5—7, Վելեամինովսկայեա փ. № 8.

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ
ԱՉՔԻ ՀԻՒՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւն ամեն օր.
Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12
Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7
Վելիամինօվսկայա փողոց № 8։ (ե.ո.) 67—100

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Ա. ՆԱԽՎԻՐԴԵԱՆ
Մասնագէտ միզային և սիֆիլիտիքական հիւանդութիւնների,—ընդունում է հիւանդներին առաւօտեան 12 ժ.—1 ժ. երեկոյեան՝ 6 ժ.—9 ժ.։ Կուկիա, Սեմեօնովսկայեա փ. № 20.
(ո. կ. ե.) 27—30

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Ա. Յ. Քարանեան
ընդունում է ներքին եւ ջղային հիւանդութիւններ ունեցողներին առաւօտեան 9—12 ժամը և երեկոյեան 5—7 ժամը։
Վելիամինօվսկի փողոց տ. Սաֆարեանի, № 13. III գիմնազիային կից (կ. ե. հ.) 20—20

Ս. ՊԱՏԱՐԱԳԻ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆ
Յարմարեցրած նորունների համար։
Գինը 20 կոպ.։
—
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ՏԱՐՐԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ
Յարմարեցրած խմբապետների համար
Գինը 40 կոպ.։
Դիմել. Армавиръ Кубан. об. регенту С. Шааняну. 4—2

Լոյս է տեսել և վաճառվում է
ԽԱԺԱԿ
«ՀԱՐԿԵՐԸ ՏԱՃԿԱՍՏԱՆՈՒՄ»
Գինն է 40 կոպէկ
Դիմել Թիֆլիս—«Գուտտենբէրգ» գրախանութը։ Անուաշը 5 հատ ցանկացողը կարող է դիմել հեղինակին, «Մշակ»-ի խմբագրութիւն։

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է
Լեվ Տօլստօյի
ՈՐՏԵՂ ՍԷՐ ԵՒ ԱՅՆՏԵՂ ԱՍՏՈՒԱԾ
գինն է 5 կոպ. և Յ. Պարոնեանի «Երգիծաբանական յօդուածներ», գինն է 5 կոպ.։ Վաճառվում է տեղական բոլոր գրավաճառանոցներում։ Գումարով ցանկացողներին 100 օրինակ 3 ր. 50 կոպ. ճանապարհածախսով։
Մեզ մօտ վաճառվում է նաև «Փառք Հայաստանի» պատկերներ, գինն է 2 րուբլի ճանապարհածախսով։ Դիմել. Тифлисъ, Саперный пер. № 23. Книгоиздатель А. А. Ованесіянцъ.
(ու. շ. կ.) 3—3

№ 4711 ՄԱԶԵՐԻ համար
Ն Ե Ր Կ
ԸՆԿՈՅԶԱ ԷՔՍՏՐԱԿՏԻՑ
տալիս է մազերին, լինեն նրանք սպիտակ թէ շէկ, կարճ ժամանակում ցանկալի գոյնը, սկսած բաց-շէկ գոյնից մինչև սևը և այդ պատճառով կարելի է վերականգնել նրանց կորցրած գոյնը։ Որքան յաճախ գործածվի այդ ներկը, այնքան աւելի մազերը գոյն կունենան № 4711 մազերի համար ներկը ընկոյզի էքստրակտից լիապէս արժանի է նախապատւութեան գոյութիւն ունեցող ներկելու բոլոր միջոցներից, որովհետև չի պարունակում ոչ մի վնասակար նիւթ։
Գ Ո Յ Ն Ե Ր Ը.
սև, կինամոնի կամ դարչինի գոյնի, շէկ և բաց գոյնի։
Փոքր սրուակի գինն է 1 ր. 20 կ.
Մեծ » » 2 » — »
Ծախվում է բոլոր լաւագոյն վաճառատներում։
Ֆերդ. Միւլգենս
Կեօլն (Րէյնի վրա), բաժանմունքը Րիգայում։
Մատակարար Նորին Կայսերական Մեծութեան Արքունիքի։
№ 1537, 55/60 5—6
հ. 13, ն. 17, դ. 11, յվ. 12, մր. 2. 26.

Պատրաստում
և պարապում ենք բոլոր միջնակարգ դպրոցների բոլոր առարկաներից. կարելի է և գիշերօթիկ։ Աւչալեան փող., տուն 53, ուսանողներ՝ Հ. և Կ. (ե. հ. կ.) 8—15

Մի պատանի, որ սովորում է Նկարչական ուսումնարանում, նիւթական միջոց չունենալով, ստիպված է թողնել ուսումը. խնդրում է բարերար անձանց օգնել իրան, վճարելով իւրաքանչիւր կիսամեակին 2 րուբլի։ Հասցէ 8-դ քաղաքամաս Վօրօպօղիօնայա փող. տուն Մժեղլօվի № 11, Յովհաննէս Փօղոսեանին։ հ. շ. կ. 3—3

Նոր լոյս տեսաւ
Ք. ԿԱՐԱ-ՄՈՒՐԶԱՅԻ
մշակած հայկական երգերի
Երկրորդ տետրը
որը պիանօյի համար ներդաշնակել է
ԼԷՕՆԻԴ ԿՆԻՆԱ
Առաջի տետրի գինն է՝ 1 ր., երկրորդի՝ 75 կ., երկու տետրն էլ վաճառվում են Լանկօյի երաժշտական և «Գուտտենբէրգի» գրավաճառանոցներում, «Պուզրէսս» խանութում և հրատարակչի—Ք. Կարա-Մուրզայի (ул. Панасевича № 8) մօտ. Նրա մօտ է և պահեստը։
9—10

Լ ո յ ս տ ե ս ա ւ
ՍԻՐՈՅ ԵՐԳԻՉ
Նահապետ ՔՈՒՉԱԿԻ երգերը
(Մեծ հայ բանաստեղծի 120 ընտիր բանաստեղծութիւնները առաջաբանով—կենսագրութեամբ), մշակեց Գէորգ Ասատուր։
Գինը 40 կոպէկ.
Ծախվում է Թիֆլիսի գրավաճառների մօտ։ Գումարով առնողները կարող են դիմել գրաւոր. Тифлисъ, Графская ул. д. № 9, Г. К. Аствацатурьяну. 3—10

ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻՔԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Արտիստական ընկերութեան թատրոնում
Կիրակի, մարտի 27-ին
Հայոց դրամատիքական ընկերութեան խումբը ի նպաստ պ. Աբէլեանի կը ներկայացնէ առաջին անգամ
Մարդկութեան բարերարներ
դրամա 3 գործ. հեղ. Ֆ. Ֆիլիպպիի, Թարգմ. Վանչիրի
Վերջը ԴՕՆ-ԿԱՐԼՈՍ
Շիլլերի ողբերգութեան երրորդ գործողութիւնը
Մասնակցում է ամբողջ խումբը։
Սկիզբն է ժամը 8-ին երեկոյեան։
Տեղերի գները աւելացրած են։

—

Երեքշաբթի, մարտի 29-ին
խումբը կը ներկայացնէ ի ն պ ա ս տ օր. Ադամեանի—առաջին անգամ
ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀ
դրամ. 4 գործ. հեղ. Բարետի, Թարգ. Ագուլեանի։

—

Հինգշաբթի, մարտի 31-ին, տիկ. Սիրանոյշի մասնակցութեամբ, խումբը կը ներկայացնէ ի նպաստ պ. Գեւորգեանի—ՇԷՅԼՕԿ կամ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ, դրամա 5 գործ. հեղ. Շէկսպիրի։
Տոմսակները ծախվում են Թատրոնի կասսայում առաւօտեան ժ. 10-ից մինչև 2-ը և երեկոյեան ժ. 6-ից։
Րէժիսսեօր՝ Յ. Աբէլեան
Հերթապահ անդամ վարչութեան՝
24, 26, 27 Տիգրան Յովհաննիսեան

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ
Չորեքշաբթի, 30 մարտի երեքշաբթվայ փոխարէն Թիֆլիսի ժողովարանի սիրողների խումբը անդամների, կանդիդատների և նրանց ընտանիքների համար կը ներկայացնէ՝
ԱՐԻ ԲԱԺԱՆՎԵՆՔ
կոմեդիա 3 գործ. հեղ. Սարդու, փոխ. Կրիլովի
Մասնակցում են. տ. Յակոբեան, օր. Բուչուկուրի, Էմինեան, Հայկանուշ և Ջմշկեան, պ.պ. Ալբեսեան, Երուանդեան, Մարտօ, Շահվերդեան, Շիրինեան և Սափարեան։
Տեղերի գինն է 30 կոպ. մինչև 1 ռուբլի
Սկիզբն է $8^{1}/_{2}$ ժամին երեկոյեան։
Աշակերտների մուտքը արգելվում է։
Րէժիսսօր՝ տիկ. Մայսուրեան
(Կ. Հ.) 1—2

Շ ա ր ու ն ա կ վ ու մ է
Շատ պակասեցրած գներով
Վ Ա Ճ Ա Ռ Ք Ը
Թղթեղէնի մագազինում, որ գտնվում է Իշխ. Պասկեվիչի Թղթի պահեստին կից, տուն Արտիստական ընկերութեան։ 1—1

Շաբաթ օր, ապրիլի 2-ին Թիֆլիսի ժողովարանի դահլիճում կայանալու է առաջին անգամ Թիֆլիսում ասիական գործիքներից կազմած նուագախմբի եւրոպական-կովկասեան մի
Կ Օ Ն Ց Է Ր Տ
Լվ. Ա. ՔԵՇԻՇԵԱՆԻ ղեկավարութեամբ։
Տոմսակները նախօրօք կարելի է ստանալ «Զալատայեա Արֆա» երաժշտական մագազինում. Գօլօվինսկի պրօսպեկտ, Կրուժոկի տակ ներքին յարկում, իսկ կօնցերտի օրը ժողովարանում, սկիզբը ժամը 9-ին. տեղերի գինը սովորական են։ (Կ. Հ. Հ.) 1—3

Հ Ր Ա Ւ Է Ր

Այսօր, կիրակի, ամսիս 27-ին Վանքի աւագ եկեղեցում ս. պատարագի ժամանակ Թեմիս սրբազան առաջնորդի հրամանով քարոզ է խօսելու տ. Բենիկ վարդապետը այս բնաբանով. «Իւրաքանչիւր յոր կոչումն կոչեցաւ, եղբարք, ի նմին կացցէ առաջի Աստուծոյ» (Կորնթ. ա. է. 24)։ 1—1

Ն Ո Ր Ս Ե Զ Օ Ն
ՀԱՒԼԱԲԱՐԻ ԱՐԱՔՍԵԱՆԻ ԹԱՏՐՕՆ
Կիրակի, մարտի 27-ին
Հ Ա Յ Ե Ւ Վ Ր Ա Ց Թ Ա Տ Ե Ր Ա Ս Է Ր Ն Ե Ր Ի
ՄՇՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԸ
Բարեհաճ մասնակցութեամբ դերասանուհի տիկ. Զաբէլի և դերասան պ. Գ. Պարոն-Սարգսեանի
Ի ՆՊԱՍՏ Պ. Գ. ՓԻՐՈՒՄԵԱՆԻ
Կը ներկայացնէ I. հայերէն լեզուով
Առաջին անգամ Հաւլաբարի բեմի վրա Մօլիէրի յայտնի պիեսը
Դ Օ Ն - Ժ Ո Ւ Ա Ն
Դրամա 5 գործ. Թարգմ. Ա. Մանդինեանի։
Դօն-Ժուանի դերը կը կատարէ. պ. Փիրումեան
Լեպորէլլօի դերը. . . պ. Պարոն-Սարգսեան
II. վրացերէն լեզուով
Վ Ա Ր Ջ Ո Ւ Կ Ի Ն
Վօդըվիլ 1 գործ. Թարգմ. Ղէփիա...
Մասնակցում են.—Օր. օր. Բէգիջանեան, Բուչուկուրի, պ.պ. Առաքելեան, Գալստեան, Գաւրուշ, Լաշքարեան, Ղուշչեան, Ներսէսեան, Զալաբեան, Պարոն-Սարգսեան, Պօղոսեան, Վարդանեան, Տէր-Առաքելեան, Փիրումեան և ուրիշներ։
Սկիզբն է 8 ժամին երեկոյեան։
Տեղերի գները ընտանեկան են։
Խաղամիջոցներին կը նուագէ զինուորական երաժշտական խումբը։
Րէժիսէօր՝ պ. Գ. Պարոն-Սարգսեան
2—3 Դիրէկտոր՝ պ. Պ. Արախսեանի

ՁԱՏԿԻ ՆՈՒԷՐ
տալու ՔԱՄԱԼԵԱՆՑ Ս.-ի գրքեր.
1) Ժամանակը ոսկի, պատկերազարդ, 164 էջ, 40 կոպ։ 2) Շեն բազուոր 20 կոպ։ 3) Ծովինար 20 կոպ։ 4) Երկու աղբերացեղ 30 կոպ։ 5) Հէքեաթներ, 138 էջ, 30 կոպ։ 6) Փոքր գրուածներ, 160 էջ, 40 կոպ։ 7) Աստուած աղքատի կերպում 20 կոպ։ 8) Աստուած չենանչող 10 կոպ։ 9) Ամեն աշխարհ եւ ճողածին 8 կ։
Հարցնել Թիֆլիսի գրավաճառների մօտ. հեղինակին դիմողները (Ներս. դպրանոց) ճամբածախս չեն վճարում։ Բոլորը միասին կազմած արժէ 2 րուբլի։ (Հ. Կ.) 1—10

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ
Թիֆլիսի ժողովարանի աւագների ժողովը տեղեկացնում է պ.պ. անդամներին և կանդիդատներին, որ նրանց ընտանիքների անդամներին կը թողնեն սիրողների ներկայացումներին և ընտանեկան երեկոյթներին միայն այն ժամանակ, երբ նրանք ցոյց կը տան այն կօնտրմարկաները, որ տրվում է ժողովարանի գրասենեակում ամեն օր երեկոյեան 8—11 ժամին։
(20, 24 և 27-ին) 3—3

Զգուշացէք կեղծումներից
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ
ԲՕՐՆՕ-ՏԻՄՕԼԵԱՆ ՍԱՊՕՆ
Դեղագործ
Ի. Ֆ. ԻՒՐԳԵՆՍԻ
Ոչնչացնում է պզուկները, այրվածքները, դեղին բծերը, ուռոյցները և ազդում է աւելորդ քրտնաբերութեան վրա. ոչնչացնում է վատ հոտը։ Յանձնարարվում է իբր տուալէտի անուշահոտ սապօն բարձրագոյն տեսակի։
Ոսկէ մեդալ Լօնդօնում 1893 թ.
Կտորի գինը 50 կ., 1/2 կտորը 30 կ.։
Ծախվում է բոլոր ամենալաւ դեղատներում, դեղապահեստներում և անուշահոտութիւնների խանութներում։
Բոլոր Ռուսաստանի համար գլխաւոր պահեստը Գ. Ֆ. Իւրգէնսի մօտ Մօսկվայում։ (4, 19) 5—24
Այս յայտարարութիւնը տպված է «Правитель. Вѣстникъ»-ի № 43/1903 թ.։

Թիֆլիսի Հայուհեաց Բարեգործական Ընկերութեան Վարչութիւնը
յայտարարում է ընկերութեան յարգելի անդամներին, որ կիրակի, մարտի 27-ին, առաւօտեան ժամի 12-ին նշանակված է տարեկան
Ը Ն Դ Հ Ա Ն Ո Ւ Ր Ժ Ո Ղ Ո Վ
Նոյն Ընկերութեան արհեստանոցում, Գանօվսկայա, № 25.
Ժ ո ղ ո վ ի խ ո ր հ ր դ ա կ ց ու թ ի ւ ն ն ե ր ի ն ի ւ թ ը.
1) Անցեալ 1904 թ. մարտի 14-ի ընդհանուր ժողովի արձանագրութեան ընթերցումը.
2) Վերստուգիչ յանձնաժողովի զեկուցումը։
3) Վարչութեան գործունէութեան հաշիւը վասն 1904 թ.
4) Ընկերութեան դրամագլխի հաշիւը վասն 1904 թ.
5) 1905 տարվայ նախահաշիւը։
6) Վարչութեան 3 անդամի և 2 փոխանդամի ընտրութիւնը։
7) Վերստուգիչ յանձնաժողովի 3 անդամի և 2 փոխանդամի ընտրութիւնը։
8) Ընկերութեան արհեստանոցի համար հող գնելու և շինութիւն կառուցանելու խնդիրը.
Նոյն օրը, առաւօտեան ժամը 10-ից ընկերութեան արհեստանոցում կը վաճառվեն կանանց և մանուկների պատրաստի սպիտակեղէն ու զգեստներ։ (17, 23, 27) 3—3

ՀԱՅ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐ
Նրանց կեանքը և գործերը (Նմուշներով)
I Բանաւոր գրականութիւն. Գողթան երգեր, ժողովրդական երգեր, աշուղի երգեր, Սայաթ-Նօվա։
II Գրականութիւն. Տառերի գիւտը (Սահակ, Մեսրոպ)։
Գրականութիւնը V դարում.(Բիւզանդ, Ագաթանգեղոս, Եղիշէ, Խորենացի, Փարպեցի և այլն)։
Հ. գրականութիւն արաբական շրջանում. Կաղանկատւացի, Յովհ. կաթղ. Թովմա Արծրունի, Ասողիկ. Լաստիվերտցի և այլն։
Հ: գրականութիւնն Ռուբինեանց օրով. Բանաստեղծութիւն, պատմագրութիւն և վարդապետական գրուածներ։
III Անկման շրջան. Քուչակ Նահապետ և երգերը։
IV Վերածնունդ. Մխիթարեաններ (Վենետկի և Վիեննայի), Ալիշան, Պէշիկթաշլեան, Դուրեան, Պարոնեան, Սրուանձտեան, Ծերենց և այլն։
Ռուսահայ բաժին. Աբովեան, Նազարեան, Նալբանդեան, Ռ. Պատկանեան, Շահազիզ Պռօշեան, Գ. Բարխուդարեան, Սունդուկեան, Աղայեան, Րաֆֆի, Շիրվանզադէ, Մուրացան Լէօ, Ահարոնեան, Պալասանեան, Երիցեան, Յ. Յովհաննիսեան, Ծատուրեան, Թումանեան Իսահակեան, Շանթ և այլն։
Միջնակարգ դպրոցների համար կազմեց Գ. Վանցեան, գինն է 1 րուբլի, ճանապարհածախսով 1 րուբլի 30 կոպէկ։
Դիմել՝ Թիֆլիս. Коммерческое учил. Ванціанъ կամ Թիֆլիսի գրավաճառներին։

Ս. Պետերբուրգի ռեզինայական արդիւնագործութեան ընկերութեան
ԱՄՈՒՐ, ՃԱՇԱԿՈՎ և ԹԵԹԵՒ, ԿԱՆԱՆՑ, ՏՂԱՄԱՐԴԿԱՆՑ և ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ
ԿՕՇԻԿՆԵՐ,
նոյնպէս և սկօրօխօդներ ու սանդալներ կարելի է ստանալ Թիֆլիսում և Անդրկովկասի միւս քաղաքներում ԱՄԵՆԱԼԱՒ վաճառատներում։
ФАБРИЧНОЕ КЛЕЙМО
С.ПЕТЕРБУРГЪ.
Խնդրվում է ուշք դարձնել ֆաբրիկայի նշանի վրա։

„ԼԷՕՊՕԼԴ ՆԷՅՇԷԼԷՐ“
Սեւտրական տան պահեստում կայ ընտրութեան համար մեծ քանակութեամբ ռուսական եւ արտասահմանեան արդիւնագործութեան
ԿԱՇՈՒԵՂԷՆԻ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ
Տէլէֆօն № 346. 81—48 Երեւանեան հրապարակի վրա։

Магазинная вывѣска
Рисунокъ утв. Отд. пром. и торг. М. Фин.

ШВЕЙНЫЯ МАШИНЫ
ШВЕЙНЫЯ МАШИНЫ
ШВЕЙНЫЯ МАШИНЫ
КОМПАНІИ ЗИНГЕРЪ
Необходимы для домашняго употребленія. Образцовы въ конструкціи и исполненіи. Продаются только въ магаз. Комп. Зингеръ.
Отпускъ машинъ съ платежемъ **отъ 1 рубля въ недѣлю.**
Безплатное обученіе шитью и моднымъ художественнымъ вышивкамъ.
Остерегайтесь поддѣлокъ!
Ручныя машины съ высокимъ рукавомъ во всѣхъ нашихъ магазинахъ отъ **25 руб.**
Болѣе 1200 собственныхъ магазиновъ по всей Россіи!
фабричное клеймо которымъ снабжены машины.

ԿԱՐԻ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ ԶԻՆԳԵՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
Վաճառվում են միայն Ընկերութեան սեփական խանութներում։ Աւելի քան 1200 խանութ Ռուսաստանի Կայսրութեան ամեն քաղաքներում։ Խանութները ճանաչվում են Ռուսաց «З» տառը ձեւակերպող ցուցանակներով, համաձայն ֆինանսների մինիստր.—Արդիւնաբեր. և Առևտր. բաժնի հաստատած նկարին։ Զգուշացէք կեղծիքներից։ Մեքենաները տրվում են սկսած շաբաթական 1 րուբլի վճարից։ Կ. 2—25